Hench ?

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM
TEUBNERIANA.

BENEDICTI
REGULA MONACHORUM.

RECENSUIT

EDUARDUS WOELFFLIN.

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.
MDCCCXCV.

BIBLIOTHECA

SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM TEUBNERIANA.

	ℳ ₰
Aelianus ed. *Hercher*. 2 voll. . . .	9.—
—— —— varia historia	—.90
Aeneae comment. Poliorc. ed. *Hug*	1.35
Aeschines ed. *Franke*	—.90
Aeschyli tragoediae ed. *Weil* . . .	1.50
Singulae tragoediae	—.30
[——] Schol. in Pers. ed. *Dähnhardt*	3.60
Alexander Lycop. ed. *Brinkmann* .	1.—
Ammianus M. ed. *Gardthausen*. 2 voll.	7.20
Anacreon ed. *Rose*. Ed. II	1.—
Andocides ed. *Blass*. Ed. II . . .	1.20
Anna Comnena ed. *Reifferscheid*. 2 vll.	7.50
Anthimus ed. *Rose*	1.—
Antiphon ed. *Blass*. Ed. II	2.10
Anthologia Graeca ed. *Stadtmüller*. I	6.—
—— lat. I (1. Ed. II. 2.) ed. *Riese*.	8.50
—— —— II ed. *Buecheler*. Fasc. 1	4.—
—— lyrica ed. *Hiller*. Ed. IV. . .	3.—
Antoninus ed. *Stich*	1.80
Apollodorus ed. *Bekker*	1.—
—— ed. *Wagner*. [Mythographi Gr. I.]	3.60
Apollonius Perg. ed. *Heiberg*. 2 voll.	9.—
Apollonius Rhodius ed. *Merkel* . .	1.—
Appianus ed. *Mendelssohn*. 2 voll.	9.—
Archimedes ed. *Heiberg*. 3 voll. .	18.—
Aristophanes ed. *Bergk*. 2 voll. Ed. II	3.—
Singulae comoediae	—.45
Aristoteles, de partibus animal. ed. *Langkavel*	1.80
—— de arte poetica ed. *Christ* . .	—.60
—— physica ed. *Prantl*	1.50
—— ethica Eudemia ed. *Susemihl* .	1.80
—— —— Nicomachea ed. *Susemihl*	1.80
—— de coelo etc. ed. *Prantl* . . .	1.20
—— de coloribus, de audibilibus, physiognomonica ed. *Prantl* .	—.60
—— politica ed. *Susemihl*. Ed. III	2.40
—— magna moralia ed. *Susemihl* .	1.20
—— de anima libri III ed. *Biehl* .	1.20
—— ars rhetorica ed. *Römer* . . .	2.10
—— metaphysica ed. *Christ*	2.40
—— fragmenta ed. *Rose*	4.50
—— oeconomica ed. *Susemihl* . . .	1.50
—— de plantis ed. *Apelt*	3.—
—— πολιτεία Ἀθηναίων ed. *Blass*.	1.50
Arriani expeditio Alex. ed. *Abicht*	1.20
—— scripta min. ed. *Eberhard* . .	1.80
Athenaeus ed. *Kaibel*. 3 voll. . .	17.10
Augustinus iter. ed. *Dombart*. 2 voll.	6.—
Aulularia ed. *Peiper*	1.50
Ausonius ed. *Peiper*.	6.60
Autolycus ed. *Hultsch*.	3.60
Avienus ed. *Breysig*.	1.—
Babrius ed. *Schneidewin*.	—.60
Boetius de inst. arithm. ed. *Friedlein*	5.10
—— de consolatione ed. *Peiper* . .	2.70
—— comm. in libr. Aristotelis περὶ ἑρμηνείας rec. *Meiser*. 2 voll. .	8.70
Bucolici Graeci ed. *Ahrens*. Ed. II	—.60
Caesar ed. *Dinter*. 3 voll. Ed. mai.	3.—
—— —— Ed. II min.	1.50
—— —— bell. Gall. Ed. II min. .	—.75
—— —— bell. civile. Ed. II min.	—.60
—— bell. Gall. ed. *Kübler*. Ed. min.	—.75
—— —— —— Ed. maior.	1.20
—— bell. civ. ed. *Kübler*. Ed. min.	—.60
—— —— —— Ed. maior	—.90

	ℳ ₰
Callinici vita S. Hypatii	3.—
Cassius Felix ed. *Rose*	3.—
Catonis de agri cult. lib. ed. *Keil*	1.—
Catullus ed. *Müller*.	—.45
—— **Tibull., Propert.** ed. *Müller* .	2.70
Cebetis tabula rec. *Praechter* . . .	—.60
Celsus ed. *Daremberg*	3.—
Censorinus ed. *Hultsch*	1.20
Chronica min. ed. *Frick*. 2 voll. Vol. I	6.80
Cicero ed. *Müller*. 5 partes (= 11 voll. = 37 fascc.)	22.35
—— oratt. sell. ed. *Müller*. 2 partes	1.50
—— —— edd. *Eberhard-Hirschfelder*	2.—
—— epistolae ed. *Wesenberg*. 2 voll.	6.—
—— —— sel. ed. *Dietsch*. 2 partes	2.50
Claudiani, Cl., carmina ed. *Koch* .	3.60
Cleomedes ed. *Ziegler*.	2.70
Commodianus ed. *Ludwig*. 2 voll.	2.70
Cornelius Nepos ed. *Fleckeisen* . .	—.30
Cornutus ed. *Lang*	1.50
Corpusculum poesis epic. ludib. edd. *Brandt* et *Wachsmuth*. 2 voll. .	6.—
Curtius Rufus ed. *Vogel*	1.20
Damasus ed. *Ihm*.	2.40
Dares Phrygius ed. *Meister*	1.20
Demosthenes edd. *Dindorf-Blass*. 3 voll. (= 6 partes.) Ed. IV min.	4.50
—— —— 3 voll. Editio maior . .	7.20
Dictys Cretensis ed. *Meister* . . .	1.50
Dinarchus ed. *Blass*	1.—
Dio Cassius ed. *Melber*. 5 vll. Vol. I. II	8.10
Dio Chrysost. ed. *Dindorf*. 2 voll.	5.40
Diodorus ed. *Vogel*. 5 voll. Vol. I—III	11.20
Dionysius Halic. ed. *Jacoby*. Vol. I-III	9.60
Diophantus ed. *Tannery*. 2 voll. Vol. I	5.—
Dracontius ed. *de Duhn*	1.20
Eclogae poet. latin. ed. *Brandt* . .	1.—
—— poet. graec. ed. *Stadtmüller*. .	2.70
Epicorum Graec. fragm. ed. *Kinkel*. I	3.—
Epictetus ed. *Schenkl*.	10.—
Euclidis elem. ed. *Heiberg*. 5 voll.	24.60
—— optica ed. *Heiberg*	5.—
Eudociae violarium ed. *Flach* . . .	7.50
Euripides ed. *Nauck*. 3 voll. Ed. III	5.70
Singulae tragoediae	—.30
Eusebius ed. *Dindorf*. 4 voll. . .	15.—
Eutropius ed. *Ruehl*	—.45
Fabulae Aesopicae ed. *Halm* . . .	—.90
Fabulae Roman. ed. *Eberhard*. Vol. I	3.75
Firmicus Mat. ed. *Sittl*. Pars I .	2.40
Florilegium Graec. Sing. fascc. (10)	—.45
Florus ed. *Halm*	1.—
Frontini strategem. ed. *Gundermann*	1.50
Gaius ed. *Huschke*. Ed. V	2.70
Galeni scripta min. edd. *Marquardt, Mueller, Helmreich*. 3 voll. . .	7.50
Gellius ed. *Hertz*. 2 voll. Ed. II	4.20
Georgius Cyprius ed. *Gelzer* . . .	3.—
Heliodorus ed. *Bekker*	2.40
Herodianus ed. *Bekker*	1.20
Herodotus edd. *Dietsch-Kallenberg*. 2 voll. (= 5 fascc.). Ed. II. .	2.70
Herondae mim. ed. *Crusius*. Ed. II	3.20
Hesiodus ed. *Flach*	—.45
Hesychius Milesius ed. *Flach* . . .	—.75
Hieroclis Synecdemus ed. *Burckhardt*	1.20
Hieronymi de vir. ill. lib. ed. *Herding*	2.40

BENEDICTI

REGULA MONACHORUM.

RECENSUIT

EDUARDUS WOELFFLIN.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCXCV.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

FRANCISCO BUECHELER FRIDERICO LEO

HERMANNO DIELS

GUILELMO DE HARTEL OTTONI RIBBECK

MNEMOSYNON MONACENSE

OBTULIT

EDITOR.

DIEBUS FESTIS PENTECOSTES

MDCCCXCV.

PRAEFATIO.

Codices, quibus usus sum in recensenda S. Benedicti Nursiensis regula, sunt hi:

O = Oxoniensis, bibliothecae Bodleianae, in catalogo 'Halton 48' numeratus, foliorum LXXXVII, saeculo septimo vel octavo litteris uncialibus scriptus, multis locis correctus partim a monacho eiusdem fere cum ipsius codicis librario aetatis, qui etiam capitulorum titulos rubris litteris addidit (O^1), partim a scriba exeuntis fere saeculi XIV (o). Contulit eum precibus meis obsecutus V. doctissimus, Arturius Hunt, summa qua fieri potest cura, ut, quidquid eius auxilio melius atque antea administraverim, id omne ei acceptum referas.

T = Tegernseensis, nunc Monacensis Cod. lat. 19408, saeculo octavo scriptus, vel potius nono. Cum enim monasterium Benedictinorum anno fere 746 p. Chr. n. conditum esse constet (cf. Sig. Riezler, hist. Bavar. vol. I 112), illis ipsis iam temporibus hunc librum exaratum esse haud facile mihi persuadeo. In fine haec scripta sunt: „codex peccatori (*sic*, *non* peccatoris) Benedicti. Vae mihi misero habenti (*cod.* habendi) contrariam mihi rem, qui reus sum in his omnibus, quia adversantur moribus meis malis. Tu vero bonorum lectorum, dum his tuam videris vitam concordare praeceptis, orans pro scriptore codicem redde domino suo.“ Cuius adnotationis litteris minoribus scriptae ut pars posterior a monacho quodam improbitatem suam accusante addita est, ita prima verba (codex peccatori Benedicti) ex codice anti-

quiore transscripta esse patet; quae cum ita sint, summa auctoritas libro Tegernseensi tribuenda est.

E = fragmenta codicis Emmeramensis, nunc Monacensis, sign. cod. lat. 29169, saeculo octavo, ut videtur, scripta, a nullo adhuc Regulae editore adhibita. Continent cap. 7 et 8 magnam partem, praeterea particulas capitum 18. 19. 20. 22. 23. 24. 25. 53. 55. 56. Quamquam autem passim cum optimis codicibus conspirant, nullam tamen inveni lectionem, quae huius unius libri fide in ordinem verborum recipienda esset.

S = codex Sangallensis, Num. 916, saec. VIII, cum versione interlineari Keronis, quam una cum Regula latina satis accurate edidit Hattemer, Denkmale des Mittelalters. I. 1844—49 p. 17 seq. Quae in ipso textu latino passim correcta sunt, magnam partem ad ipsum Keronem referenda esse videntur, qui abbas fuit monasterii Sangallensis inde ab a. 720 usque ad 759. In fine prologi post verba 'mereamur esse consortes' addita sunt haec: 'Qui leni iugo Christi colla submittere cupis regulae sponte, da mentem dulcis, ut capias mella. Hic testamenti veteris novique cuncta doctrina, hic ordo divinus, hic castissima vita hocque Benedictus pater constituit sacrum volumen haecque mandavit suis servare alumnis. Simplicius Christique minister magistri latens opus propagavit in omnes; una tamen mercis utroque manet in aeternum. Amen.'

H = Hildemari expositio Regulae, ante annum 840 scripta, primum typis mandata Ratisbonae 1880. Hic quoque commentarius pauca suppeditat ad emendandam Regulam, unde factum est, ut non nisi raras quasdam speciminis causa lectiones protulerim: quae si cuius desideriis non satisfaciant, ipsum librum consulat.

Codices T et E ipse contuli, item Sangallensem fere totum, nisi quod capitum 47 seq. discrepantias accuratissime enotavit I. Egli, professor Sangallensis. Atque utinam, qui Regulam 'iuxta antiquissimos codices recognitam' Ratisb. a. 1880 edidit, Edmundus Schmidt, lectiones

Sangallenses ex Hattemeri libro deprompsisset, quoniam ei non contigit, ut codicem ipse oculis perlustraret. Si verum quaeris, plurima mirum in modum turbavit.

In his autem codicibus acquiescendum esse putavi, non solum quia sunt antiquissimi et diligenter collati, sed etiam quia monachos Benedictinos Sancti Patris Regulam accuratissime descripsisse credibile est. Sed in magnam incidimus difficultatem propterea, quod ipsum Benedictum Regulam bis vel ter edidisse constat. Cuius rei firmissimum argumentum hoc est, quod praefationem in codice Oxoniensi habemus breviorem, in Tegernseensi longiorem. Ac ne quis casu sive per neglegentiam quaedam omissa esse dicat, utramque praefationis formam sanam esse facile demonstrari potest. Scilicet antiquior (a) desinebat in verbis: 'cum ergo ... erimus heredes regni caelorum'; in altera (b) omisso hoc enuntiato nova conclusio longiorque addita est his verbis: 'ergo praeparanda sunt corda ... ut regni eius mereamur esse consortes.' Ac Benedictum quidem epilogum prioris editionis (cum ergo ... regni caelorum) aut punctis subnotasse aut uncinis inclusisse statuendum est; librarius autem sive per errorem sive ne quid omitteret utrumque descripsit. Benedictum cum non potuisse eadem sententia bis uti facile intellegatur, editores verba redundantia 'erimus heredes regni caelorum' deleverunt quidem, protasin vero reliquerunt immutatam, unde fit ut foedissima anacoluthia imputetur scriptori. At quomodo codex T, secundae editionis verissimus testis? Utramque clausulam olim habuit integram, ut in ipsius Benedicti exemplari alteram in margine priori subiunctam fuisse pateat. Librarius autem cum falso utramque descripsisset, monachus Tegernseensis perspecta prava eiusdem sententiae repetitione, erasit verba 'erimus heredes regni caelorum', ita tamen ut liquore chemico adiutus dignoscerem litteras: e...' h..ede.... ni.......
Itaque ut ille laudandus propter remotam pravam repetitionem, ita vituperandus, quod officii dimidiam tantum partem praestitit; debebat enim protasin quoque delere:

'cum ergo ... officium'. Denique codex Sangallensis quoque nostram de praefationis appendice opinionem eo confirmat, quod verba 'ergo praeparanda ... consortes' prologo (Ausculta etc.) non subiuncta, sed praemissa sunt orationis cursu ita interrupto, ut enuntiata haec falso loco assuta esse appareat.

Media quoque praefatio praebet exemplum retractationis. Nam cum Benedictus in priore editione scripsisset: 'succinctis ergo fide vel observantia bonorum actuum lumbis nostris et calciatis in praeparatione evangelii pacis pedibus pergamus itinera eius' (sic fere cod. OS), imitatus Paulum apostolum epist. Ephes. 6, 14, in altera correxit: 'succinctis ergo fide vel observantia bonorum actuum lumbis nostris per ducatum evangelii pergamus itinera eius'. Offendit, nisi fallor, in metaphora: calciatis in praeparatione evangelii pacis pedibus, quamquam non dubitavit scribere in praefatione: 'inclina aurem cordis tui' et ibidem 'a conspectibus cordis', cap. 5 oboedientiae pede. Sed, utut est, deleta cum aliis 'praeparatione evangelii' idem verbum induxit in alterius editionis epilogo: 'ergo praeparanda sunt corda'. Denique eiecto toto illo enuntiato: 'cum ergo ... heredes regni caelorum', rectius conectuntur sententiae, si quidem verba 'ergo praeparanda sunt corda et corpora nostra sanctae praeceptorum oboedientiae militanda' (= militatura) referuntur non ad periodum a nobis omissam, quae in codicibus praecedit, sed ad verba supra scripta: 'dominus exspectat suis monitis factis nos respondere debere', et q. s. Tertium Regulae retractatae exemplum extat cap. 6, ubi in OS leguntur: cum summa reverentia, ne videatur plus loqui quam expedit, in T: cum omni humilitate et subiectione reverentiae requirantur. Plura congessit Edm. Schmidt p. XVII sq., quae tamen enumerare longum est, nec plane constat sintne per errorem potius nata an ex interpolandi studio profecta, quae ille secundis Benedicti curis tribuit.

Verum non in his substitit, cum regulam iterum ederet, manus Benedicti emendatrix; addidit enim in fine capp.

67—73*). Quod neminem adhuc animadvertisse etsi iure mireris, luce tamen clarius est. Scilicet finem fecerat Benedictus antea in cap. 66, quod est de ostiariis, scite admodum, quasi dimittens lectorem tota monstrata monasterii institutione. Addidit deinde verba: 'hanc autem regulam saepius volumus in congregatione legi, ne quis fratrum se de ignorantia excuset'. Haec hactenus ille. Aliquot annis post rerum usu edoctus vidit nonnulla omissa esse in Regula, et cum totam retractare nollet, appendicem addidit. Cum copiose dixisset cap. 5 de oboedientia superioribus exhibenda, cap. 71 pauca adiunxit monens fratres quoque sibi invicem praestare debere oboedientiam. Cum cap. 4 negasset zelum habendum esse, cap. 72 de zelo bono verba fecit; quaeque cap. 51 praeceperat de fratribus qui non longe proficiscuntur, supplentur quasi iis, quae cap. 67 de fratribus in viam directis scripta sunt. Nam ita omnibus fere accidit legum latoribus; ne sapientissimi quidem omnia mente et cogitatione prospiciunt; simplicia hominum ingenia, rerum usus multiplex. Et quod Benedicto accidit, in aliis quoque regulis monasterialibus factum esse animadvertimus. Huc accedit, quod in codice Sangallensi, quem glossas interlineares alamannicas continere supra diximus, id interpretationis genus deficit fere inde a capite 67.

Ipsum Benedicti exemplar saepius descriptum esse multis scriptorum testimoniis comprobatur. Cum enim Maurus, Benedicti discipulus, in Galliam proficisceretur, accepit a magistro, sicut scriptum est in Mauri vita, quam composuit Faustus, 'librum Regulae, quem ipse Sanctus manu sua scripserat'. Malim tamen haec verba de apographo interpretari, quod Benedicti autographon in monasterio Casinensi servatum esse constat, idque monachi, ne a Langobardis laceraretur, Romam asportarunt. „Fugientes monachi Romam petierunt secum codicem sanctae

*) Cum cap. 70, 13 scriberet 'Quod tibi non vis fieri, alio ne feceris', immemor fuit se iam 4, 7. 61, 29 idem scripsisse.

Regulae, quam praefatus pater composuerat, deferentes." Chron. Casin. 20, pg. 479, 21 W. Pauli hist. Langob. 4, 17. Centum amplius annis post, cum monasterium Casinense restauraretur, Zacharias pontifex Petronaci abbati illum codicem permisit, quod tradidit Paulus Diaconus hist. Lang. 6, 40: Petronaci contulit regulam, quam beatus pater Benedictus suis sanctis manibus conscripsit. Sed eam anno 896 cum monasterio incendio extinctam esse testatur Leo, lib. I cap. 48. Aliquatenus tamen Fortuna hoc damnum resarcivit, quia antea Carolus Magnus codicem describi iusserat. Cf. Paul. Diac. epist. 1: 'en vobis regulam beati Patris de ipso codice quem ille sanctis suis manibus exaravit, transscriptam direximus.' Ac nostri quidem codices, de quibus supra dictum est, quomodo ex his propagati sint, inutile est disserere; fuisse complures et optimos et antiquissimos, unde descripti esse possunt, satis demonstrasse nobis videmur.

Capitulorum inscriptiones non ab ipso Benedicto, sed postea additas esse multae res documento sunt. Verba enim passim differunt a verbis Benedicti, veluti cap. 14 inscriptum est 'de nataliciis Sanctorum', cum Benedictus dixisset 'de festivitatibus'; cf. 28 saepius (Ben. frequenter), 66 de ostiariis (Ben. portarius), 37 de senibus vel infantibus (s. et inf.), 54 suscipere (54, 5 accip.), 55 de vestiariis vel calciariis. Parum ad rem aptum est cap. 19 de disciplina psallendi, falsum cap. 23 de excommunicatione culparum, qui non culpae excommunicantur, sed fratres impii. Quod scriptum est initio cap. 69. 70. 71 (ut non praesumat — ut oboedientes sibi sint) dissidet cum inscriptionibus ceterorum capitum. Denique capitulorum conspectus, qui in plerisque codicibus et editionibus inter praefationem ipsamque regulam insertus est, in uno codice Sangallensi ante prologum scriptus est.

Quod ad Regulae emendationem attinet, sententiae raro corruptae sunt (cf. cap. 7, 113, ubi emendationem suppeditavit Cassianus; cap. 57, 1 quem locum ex coniectura sanasse mihi videor; 61, 9 ubi pro 'ostendit' ma-

lim scribere 'obtendit'; etc.); eo saepius de verborum formis totaque sermonis indole dubitatur. Veluti cap. 27, 6 editur nulla codicum adnotata discrepantia 'immittere sympaectas', recte, ad sententiam quidem; vocabulum enim *συμπαίκτης* a palaestra translatum est ad disciplinam vel militiam monachorum. Cum autem in codicibus vetustissimis traditum sit 'senpectas', id non modo restituendum, sed falsam orthographiam ex eo ortam esse apparet, quia senis vocabulum latere perperam sibi fingebant. Quid? quod Benedictus ipse sic pergit: 's. id est seniores sapientes fratres', quibus verbis vocabulum graecum interpretatur. Plane simili modo in Corp. gloss. vol. V 565, 61 scriptum est: senodo (= synodo): congregatio senum. V 331, 39. Inde coniecturam capias, qua fide dignae sint editiones nostrae. Adeo enim non excellebat S. Benedictus elegantia Tulliana, ut multo magis indagandum sit, quatenus indulserit sermoni vulgari. Sed de hac re alias dicetur uberius; interim Regulam ad fidem optimorum codicum exactam in medium protulisse sufficiat. Recentiorum codicum plane nulla est auctoritas, quia, quae sermonis vulgaris sunt propria aut alio nomine notabilia, correcta sunt ad normam Prisciani. Documento sint hi loci:

	codd. optimi.	recentiores.
praef. 6	sermo mihi dirigitur	s. meus dir.
5, 34	cor murmurantem	c. murmurantis
7, 104	revela ad dominum	r. domino
11, 11	post quibus	post quae
17, 1	quanti psalmi	quot psalmi
28, 18	ne ovis morbida contagiet	contaminet
53, 37	oboediant imperatis	imperanti
61, 5	si contentus est	si. c. fuerit
64, 15	e diverso	e contrario.

Verum mittamus haec interpolationis genera. Quotienscunque autem editio altera differt a priore*), num huius

*) Fortasse tres editiones distinguendae sunt. Prima scripta

formam typis repraesentabimus an illius? Et illud quidem haud dubium et praefationis appendicem et additamentum Regulae subiunctum non posse ab editione nostra abesse: sunt enim, id quod ante omnia spectandum est, ab ipso Benedicto scripta. Veluti in fine praefationis 81 corda et corpora eodem modo coniuncta sunt, quo cp. 7, 141 corde . . corpore; praef. 94 dictante aequitatis ratione eodem modo ut cp. 2, 40 iustitia dictante; praef. (b) 81 corpora oboedientiae militanda (pro militatura) eadem prorsus ratione peccatum, qua 39, 10 tertia pars servetur cenandis (= cenaturis).

Dixerit fortasse quispiam alteram se praeferre editionem utpote magis expolitam et digniorem ipso auctore; nam in recensione Tegernseensi non solum quaedam addita sunt, sed etiam multa correcta et emendata, ut puta, ne dicam de rebus orthographicis: praef. 44 nos vocavit in regnum suum, 4, 17 periuret (pro perieret), 2, 16 tantundem, 7, 62 factorum nostrorum, 10, 7 memoriter (pro memorie), 13, 23 conversi (pro conventi), 17, 8 versus (pro verso), 19, 3 in omni loco, 24, 5 pendet (pro pendat), 33, 14 ammoneatur, 38, 2 mensis (pro mensae), 43, 39 percipiat (pro accipiat), 46, 1 aliis quibuslibet (pro aliquibus) etc.

Sed nos non curamus orationem bene latinam, sed sermonem vulgarem, cui passim indulsit Benedictus, et magis in editione priore quam in altera. Id igitur nobis erit agendum, ut ex Regulae codicibus eruamus, quantum illa

---

circa annum 529 habuit praefationem breviorem verbis finitam 'erimus heredes regni caelorum' et Regulae capita 66, cuius tamen nullum, quantum scio, exemplum servatum est. Altera complectebatur eandem praefationem et Regulam appendice capitum 67—73 adauctam (codd. O S), tertia Regulae capita 73 cum praefatione retractata (cod. T). Qui Benedictum quater librum edidisse statuere malit, haud sine veri quadam specie primum Regulae capp. 67—72 (*extr.* qui nos ad vitam ducat aeternam), deinde caput 73 (Regulam hanc descripsimus etc.) adiectum esse conicere poterit: nam in fine cap. 72 cod. S habet 'deducat. amen'.

aetate verborum latinorum formae desciverint ab elegantia Ciceronis et quam prope accesserint ad earum linguarum indolem, qua hodie utuntur Itali, Francogalli, Hispani. Et cum aliam rationem sequi liceat theologo, aliam philologo, nobis certe ea detur venia, ut quicquid ad cognoscendam linguae latinae historiam disci possit, id in praecipuo lucro ponamus. Quamquam non negaverim nullam omnino lectionem ceteris praeferendam in codice T servatam esse; fieri enim potest ut et librarius codicis Oxoniensis lapsus sit et Sangallensis, fortasse etiam scriptor codicis archetypi, ex quo illi quasi fonte manaverunt. In universum tamen vestigia editionis principis relegenda nobis esse putavimus.

Iam reiecta disceptatione ad codicem Oxoniensem et Sangallensem hunc ab homine linguae latinae admodum perito exaratum esse apparet, qui, quotienscunque Benedictum peccasse sibi persuaderet, mendum tollere haud dubitaret. Cf. 1, 12 deterrimum (pro teterrimum), 1, 15 servientes (pro servantes) saeculo, 2, 24. 68 suscepit (pro vulgari perfecti forma 'suscīpit'), 4, 52 merces (pro mercis), 7, 27 in gehennam incidere (pro gehennam), 7, 150 caelum (pro caelos), 11, 28 neglegentia (neglectum), 24, 5 pendit (pro pendat), 43, 17 sedet (pro sedit), 63, 13 exceptis his, 69, 3.

Contra librarium Oxoniensem etsi saepe sive inscitia sive per socordiam peccasse largiendum est, non tamen abreptum esse lubidine corrigendi pro certo adfirmaverim, itaque, ut codex omnes aetate superat, ita dignus quoque est, qui in recensenda Regula pro fundamendo ponatur. Num in tanto velut aquarum fluctu iustum semper cursum tenuerim, aliorum erit iudicii; quippe in tempestate ne arte quidem gubernatoris salus paratur. Adeo saepe fluctuant codices praesertim inter accusativi formas et ablativi, ut unde standum sit in incerto relinquatur. Nam de ipso auctore, quantum litteris latinis fuerit eruditus parum constat; Nursiae natum et liberiore genere exortum liberalium litterarum studiis traditum esse Gregorius memo-

riae prodidit in Benedicti vita; Romae autem, quo se contulerat, adeo corruptis hominum, qui tum fuerunt, moribus deterritus est, ut urbem relinqueret 'scienter nescius et sapienter indoctus'. Ex ipsa Regula eum Hieronymi, Augustini opera, Cassiani collationes, Rufini vitas Patrum legisse intellegitur; sed cum secessum hominum consuetudini praeferret, monasterium urbi ac foro, credibile est eum minus litteris fuisse excultum quam Boetios, Ennodios, Cassiodoros.

Restat ut eorum gratia, qui in saeculi sexti litterarum monumentis parum versati sint, pauca proponam, unde quid agatur melius possit cognosci. Ac de confusis quidem accusativi et ablativi formis praesertim antecedente *in* praepositione vix opus erit disserere, cum huius generis exemplis abundent Patrum sanctorum codices: magis mirabuntur 18, 53 a caput, 41, 11 ab idus, 48, 18 a kalendas, 17, 13 cum antefanas, 9, 15 de sedilia sua surgant, 11, 10 post quibus, 39, 3 propter infirmitatibus, 61, 27 sine litteras commendaticias. Scilicet praeter casus commutatos monendum accusativum in locum nominativi successisse, ut illius aetatis homines non 'lectio' dicerent, sed 'lectionem', vel ultima littera extincta 'lectione' (ital. lezione, francog. leçon); non 'versus', sed 'versom, verso'. Cf. ex. gr. cap. 17. Quid? quod dicebant (15, 4. 41, 3) 'a pentecosten', unde nostrum 'Pfingsten', 12, 7 'de apocalypsin'. Et quod in Gallia accidisse scimus, ut 'coronae' abirent in 'coronas' (les couronnes), etiam a Benedicto non alienum fuisse optimi codices testantur, quorum auctoritate passim 'missas' scripsi pro 'missae'. Alterum confusionis genus hoc est, ut nominativi participiorum praesentis activi substituerentur quasi indeclinabiles casibus quibuslibet. Cum enim recte Benedictus scriberet prol. 64 Paulus inputavit dicens, recte 7, 82 discedat dicente Scriptura, et non minus recte 25, 6 apostoli sententiam dicentis, idem tamen non dubitavit scribere prol. 51 audiamus Dominum . . . dicens, 7, 35 sua facta videri, demonstrans nobis hoc propheta (cf. 7, 129 monstrante Scriptura), 40, 4 in

arbitrio prioris considerans (= considerantis), 2, 11 doctrina in discipulorum mentibus conspargatur, memor semper abbas quia etc. Illud quoque addiderim ablativorum absolutorum formam passim servatam esse, veluti 18, 29 'exceptis his qui', admitti autem rarius alteram vulgarem 63, 13 excepto hos quos (franco-gall. excepté ceux qui, *non* exceptés), 59, 14 reservato sibi usum fructuum.

Ut autem legentium commodis pro parte virili subvenirem, iis vocabulis stellulas* praefixi, quae cum ab elegantia Tulliana abhorreant, in 'Indice verborum' aut breviter interpretatus aut ita dubitationi eximere conatus sum, ut plures eiusdem generis locos congererem.

Siglis usus sum his:

O = cod. Oxoniensis saec. VII/VIII.
O^1 = corrector saeculi VIII.
o = corrector saeculi XIV.
S = codex Sangallensis saec. VIII.
s = idem man. rec. correctus.
T = codex Tegernseensis saeculi IX.
t = idem rec. m. correctus.
E = fragmenta codicis Emmeramensis saec. VIII.
H = Hildemari commentarius saec. IX.

— Uncinis [ ] inclusi, quae delenda esse puto.

Au
cordis
efficaci
redeas
e erg
propri
oboedi
primis
instan
Ut
putar
ristar
paren
quan

T fol
CUII
LIBI
titul
vulg
detu
capi
scrip
gob.
gula

epist
mis
etia

BENEDICTI REGULA.

Ausculta, o fili, praecepta magistri et inclina aurem cordis tui et admonitionem pii patris libenter excipe et efficaciter comple, ut ad eum per oboedientiae laborem redeas a quo per inoboedientiae desidiam recesseras. Ad te ergo nunc mihi sermo diregitur, quisquis abrenuntians propriis voluntatibus Domino Christo vero regi militaturus oboedientiae fortissima atque praeclara arma adsumis, inprimis ut quidquid agendum inchoas bonum, ab eo perfici instantissima oratione deposcas.

Ut qui nos iam in filiorum dignatus est numero conputare, non debeat aliquando de malis actibus nostris contristari, ita enim ei omni tempore *de bonis suis in nobis parendum est, ut non solum iratus pater suos non aliquando filios exheredet, sed nec ut metuendus dominus

Adnotatio critica. Prol. 1. INCIPIT TEXTUS REGULAE *T fol.* 2^a; INCIPIT REGULA A SANCTO BENEDICTO AEDITA CUIUS UITAM ATQUE UIRTUTES PAPA GREGORIUS IN LIBRIS DIALOGORUM DISSCRIPSIT *T fol.* 2^b. *In codice O titulus evanuit, nisi quod ex litteris* PRAE *non* '*prologus*', *ut vulgo editur, sed* 'praefatio' *initio regulae exaratum fuisse videtur. In S nullus omnino titulus scriptus est et prologus post capitulorum indicem positus.* — *Greg. Magn. de vita Bened. 36:* scripsit monachorum regulam. *Chron. Casin. 20 (Script. Langob. ed. Waitz. 1878. pg. 478)* Benedictus, qui monachorum regulam instituit.

2 *Psalm. 44, 11* audi, filia, et inclina aurem tuam; *Hieron. epist. 22, 1* 6 diregitur *S* dirigetur *O* dirigitur *T* 8 sunis *T* 12 debeat *OH* debet *ST: cf. 2, 9* 13 enim] etiam?

inritatus *a malis nostris, ut nequissimos servos perpetuam tradat ad poenam qui eum sequi noluerint ad gloriam.

Exsurgamus ergo tandem aliquando excitante nos Scriptura ac dicente: 'Hora est iam nos de somno surgere'; et apertis oculis nostris ad deificum lumen adtonitis auribus audiamus, divina cotidie clamans quid nos admonet vox dicens: 'Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra', et iterum dicit: 'Qui habet aures audiendi audiat, quid Spiritus dicat ecclesiis.' Et quid dicit? 'Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos; currite, dum lumen vitae habetis, ne tenebrae mortis vos conprehendant.'

Et quaerens Dominus in multitudine populi cui haec exclamat operarium suum iterum dicit: 'Quis est homo qui vult vitam et cupit videre dies bonos?' Quod si tu audiens respondeas: Ego, dicit tibi Deus: 'Si vis habere veram et perpetuam vitam, prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum; deverte a malo et fac bonum; inquire pacem et sequere eam. Et cum haec feceritis, oculi mei super vos, et aures meae ad preces vestras, et antequam me invocetis, dicam vobis: Ecce adsum.' — Quid dulcius nobis *ab hac voce Domini invitantis nos, fratres karissimi? Ecce pietate sua demonstrat nobis Dominus viam vitae. Succinctis ergo fide vel observantia bonorum actuum lumbis nostris

(a) et calciatis in praeparatione evangelii pacis pedibus	(b) per ducatum evangelii

pergamus itinera eius, ut mereamur eum qui nos vocavit in regno suo videre. In cuius regni tabernaculo si vo-

---

20 attonitis *Ot* 21 cottidie *S* ammonet *S* admoneat *recc.* 23 dicit *O* *om.* *ST* 29 exclamat *O* (= magna voce cl., *nisi corruptum est ex* 'haec') clamat *T* clamet *S* 35 s. vos] *verbo omisso ut Psalm. 33, 16* oculi Domini super iustos et aures eius in preces eorum meas *O* 39 fidei vel observantiae *O* 41 et calciatis . . . pedibus *OSH* per ducatum evangelii *TS marg. rec. m.* 44 in regnum suum *T* tabernaculis *O*

lumus habitare, nisi illuc bonis actibus curratur, minime pervenitur.

Sed interrogemus cum propheta Dominum dicentes ei: 'Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescit in monte sancto tuo?' Post hanc interrogationem, fratres, audiamus Dominum respondentem et ostendentem nobis viam ipsius tabernaculi *dicens: 'Qui ingreditur sine macula et operatur iustitiam; qui loquitur veritatem in corde suo et non egit dolum in lingua sua; qui non fecit proximo suo malum; qui obprobrium non accepit adversus proximum suum; qui *malignum [diabulum] suadentem aliqua sibi cum ipsa suasione sua a conspectibus cordis sui respuens deduxit ad nihilum et parvulos cogitatus eius tenuit et adlisit ad Christum; qui timentes Dominum de bona observantia sua non se reddunt elatos, sed ipsa in se bona non a se posse, sed a Domino fieri exestimantes operantem in se Dominum magnificant illud cum propheta dicentes: 'Non nobis, Domine, non nobis sed nomini tuo da gloriam'; sicut nec Paulus apostolus de praedicatione sua sibi aliquid inputavit dicens: 'Gratia Dei sum id quod sum'; et iterum ipse dicit: 'Qui gloriatur in Domino glorietur.' Unde et Dominus in Evangelio ait: 'Qui audit verba mea haec et facit ea, similabo eum viro sapienti qui aedificavit domum suam super petram; venerunt flumina, flaverunt venti et impegerunt in domum illam, et non cecidit, quia fundata erat super petram.'

Haec complens Dominus exspectat nos cotidie his suis sanctis monitis factis nos respondere debere. Ideo nobis propter emendationem malorum huius vitae dies ad inducias relaxantur dicente Apostolo: 'An nescis, quia patientia Dei ad poenitentiam te adducit?' Nam pius Do-

---

45 curritur *T* 47 interrogamus *O* 50 fratres carissimi *O* 53 et *O* qui *ST* 55 diabolum *S: vocab. inclusi* aliqua suad. *ST* 64 inputabit *T* 67 faciat *S. Cf. Matth. 7, 24* 72 cottidie *S*

miuns dicit: 'Nolo mortem peccatoris, sed convertatur et vivat.'

(a) Cum ergo interrogassemus Dominum, fratres, de habitatore tabernaculi eius, audivimus habitandi praeceptum; sed si conpleamus habitatoris officium, erimus heredes regni caelorum.

(b) Ergo praeparanda sunt corda et corpora nostra sanctae praeceptorum oboedientiae *militanda. Et quod minus habet in nos natura possibile, rogemus Dominum, ut gratiae suae *iubeat nobis adiutorium ministrare. Et si fugientes gehennae poenas ad vitam volumus pervenire perpetuam, dum adhuc vacat, et in hoc corpore sumus, et haec omnia per hanc lucis vitam vacat implere — currendum et agendum est modo quod in perpetuum nobis expediat.

Constituenda est ergo a nobis dominici schola servitii. In qua institutione nihil asperum, nihil grave nos constituturos speramus; (sed et si quid paululum restrictius dictante aequitatis ratione propter emendationem vitiorum vel conservationem caritatis processerit, non ilico pavore perterritus refugias viam salutis, quae non est nisi angusto initio incipienda, processu vero conversationis et fidei dilatato corde inenarrabili dilectionis dulcedine curritur via mandatorum Dei;) ut ab ipsius numquam magisterio discedentes in eius doctrina usque ad mortem in monasterio perseverantes passionibus Christi per patientiam participemur, ut regni eius mereamur esse consortes.

---

79 (a) cum ergo . . . caelorum *extant in OST, nisi quod v. 87 in O scriptum est* habitantis, *v. 96 in S* celorum. Amen *et in T erasum* 92—96 erimus . . . caelorum (*Cf. praef. pag. VII*)
79 (b) ergo . . consortes *non leguntur in O, in S scripta in principio praefationis ante* Ausculta 81 militatura *recc.* 101 monasterio *T* 105 regno T^1 consortes; amen *S*

CAPITULA REGULAE INCIPIUNT.

I. *De generibus vel vita monachorum.*
II. *Qualis debeat esse abbas.*
III. *De adhibendis ad consilium fratribus.*
IV. *Quae sunt instrumenta bonorum operum.*
V. *De oboedientia discipulorum qualis sit.*
VI. *De taceturnitate.*
VII. *De humilitate.*
VIII. *De officiis divinis in noctibus.*
IX. *Quanti psalmi dicendi sunt nocturnis horis.*
X. *Qualiter aestatis tempore agatur nocturna laus.*
XI. *Qualiter dominicis diebus vigiliae agantur.*
XII. *Qualiter matutinorum agatur sollemnitas.*
XIII. *Privatis diebus qualiter matutini agantur.*
XIV. *In natales sanctorum qualiter vigiliae agantur.*
XV. *'Alleluia' quibus temporibus dicatur.*
XVI. *Qualiter divina opera per diem agantur.*
XVII. *Quanti psalmi per easdem horas dicendi sunt.*
XVIII. *Quo ordine ipsi psalmi dicendi sunt.*
XIX. *De disciplina psallendi.*
XX. *De reverentia orationis.*
XXI. *Decani monasterii quales debeant esse.*
XXII. *Quomodo dormiant monachi.*
XXIII. *De excommunicatione culparum.*
XXIV. *Qualis debeat esse modus excommunicationis.*
XXV. *De gravioribus culpis.*
XXVI. *De his qui sine iussione iunguntur excommunicatis.*

Capitula. 1 REGULAE *om. S* 2 vel] *evanidum in O* vel vita *om. S* 3 debet *S* 4 fratrum *T* 6 discipul. q. sit *om. S* 7 taciturnitate *ST* 13 sollemnitas agatur *ST* 15 natales (= natalibus) *scripsi* natale *O* nataliciis *ST* 17 agatur *ST, haud scio an recte* 19 ipsi psalmi (*οἱ ψαλμοί, id est psalmi versu praeced. memorati*) *ST* ipsi *om. O* 22 decani *O* (*cf. 30* pueri qualiter corripiantur) de decanis *ST*

XXVII. Qualiter debeat esse sollicitus abbas circa excommunicatos.
XXVIII. De his qui saepius correcti emendare noluerunt.
XXIX. Si debeant iterum recipi fratres exeuntes de monasterio.
XXX. Pueri minori aetate qualiter corripiantur.
XXXI. Qualis debeat esse cellararius monasterii.
XXXII. De ferramentis vel rebus monasterii.
XXXIII. Si quid debeant monachi proprium habere.
XXXIV. Si omnes aequaliter debeant necessaria accipere.
XXXV. De septimanariis coquinae.
XXXVI. De infirmis fratribus.
XXXVII. De senibus vel infantibus.
XXXVIII. De ebdomadario lectore.
XXXIX. De mensura cibi.
XL. De mensura potus.
XLI. Quibus horis oportet reficere fratres.
XLII. Ut post conpleturium nemo loquatur.
XLIII. De his qui ad opus Dei vel ad mensam tarde occurrunt.
XLIV. De his qui excommunicantur quomodo satisfaciant.
XLV. De his qui falluntur in oraturio.
XLVI. De his qui in aliis quibuslibet rebus delinquunt.
XLVII. De significanda hora operis Dei.
XLVIII. De opere manuum cotidiano.
XLIX. De quadragesimae observatione.

---

29 abbas sollicitus esse *ST*   31 sepe *T*   noluerunt *O* noluerint *S*   nolunt *T*   35 minore *ST*   36 de cellario monasterio *S*   45 cibi *O*   cybi *S*   cibus (*per compendium scripturae*) *T et editt. aliquot*   48 cōpletorio *T*   53 oraturio (*ut cap. 50. 52*) *O*   oratorio *ST*   54 aliquibus levibus rebus *S* aliquibus rebus *T*   delinquent *T*   57 opere (*oppositum* opus dei *cap. 43. 47*) *O*   opera *ST*   cotidianum *S*   cotidiana *T*

L. De fratribus qui longe ab oraturio operantur.
LI. De fratribus qui non satis longe proficiscuntur.
LII. De oraturio monasterii.
LIII. De hospitibus suscipiendis.
LIV. Ut non debeat monachus litteras vel eulogias suscipere.
LV. De vestiariis vel calciariis fratrum.
LVI. De mensa abbatis.
LVII. De artificibus monasterii.
LVIII. De ordine suscipiendorum fratrum.
LIX. De filiis nobilium vel pauperum.
LX. De sacerdotibus qui in monasterio habitare voluerint.
LXI. De monachis peregrinis.
LXII. De sacerdotibus monasterii.
LXIII. De ordine congregationis.
LXIV. De ordinando abbate.
LXV. De praeposito.
LXVI. De hostiariis monasterii.
LXVII. De fratribus in via directis.
LXVIII. Si fratri inpossibilia iubeantur.
LXIX. Ut in monasterio non praesumat alter alium defendere.
LXX. Ut non praesumat quisquam alium caedere.
LXXI. Ut oboedientes sibi sint invicem.
LXXII. De zelo bono quod debent monachi habere.
LXXIII. De hoc quod non omnis observatio iustitiae in hac sit regula constituta.

---

59 operantur *O* operant *S* laborant *T* 60 satis (= admodum) longe *O* longa satis *S* longe *T* 63 suscipientes *S* 64 debeant monachi euglogias *S* 66 fratrum *om. T* 78 hostiariis *OS* ostiariis *T* 80 iniunguntur *S* 81 alter alterum *T* 83 caedere aut excommunicare *ST* 84 invicem fratres *S* 85 quod] quem *recc.* 87 Expliciunt capitulae *add. T*

I. DE GENERIBUS MONACHORUM.

Monachorum quattuor esse genera manifestum est. Primum coenobitarum, hoc est monasteriale militans sub regula vel abbate. Deinde secundum genus est anachoritarum, id est heremitarum horum qui non *conversationis fervore novicio sed monasterii probatione diuturna didicerint contra diabulum multorum *solacio iam docti pugnare et bene *exstructi, fraterna ex acie ad singularem pugnam heremi securi iam sine *consolatione alterius sola manu vel brachio contra vitia carnis vel cogitationum Deo auxiliante sufficiunt pugnare.

Tertium vero monachorum teterrimum genus est sarabaitarum qui nulla regula adprobati, experientia *magistra, sicut aurum fornacis, sed in plumbi naturam molliti adhuc operibus *servantes saeculo fidem *mentiri Deo per tonsuram noscuntur, qui bini aut terni aut certe singuli sine pastore non dominicis sed suis inclusi *sunt* ovilibus; pro lege eis est desideriorum voluptas, cum quidquid putaverint vel elegerint, hoc dicunt sanctum, et quod noluerint, hoc putant non licere. Quartum vero genus est monachorum quod nominatur gyrovagum, qui tota vita sua per diversas provincias ternis aut quaternis diebus per diversorum cellas hospitantur semper vagi et numquam stabiles et propriis voluntatibus et gulae inlecebris servientes et per omnia deteriores sarabaitis; de quorum omnium [horum] miserrima conversatione melius est silere quam loqui.

Caput I 4 anachoretarum *st* 5 conversionis *H, recc.* 7 didicerint *scripsi cum O* qui didicerunt *STH: coniunctivo utitur Bened. quia* horum qui *idem significat quod* eiusmodi ut diabolum *S* 8 instructi *ST* 12 teterrimum *OTH et codd. aliquot Hieron. epist. 22, 34* deterrimum *S, Cassian. conl. 18, 7, 1. At cf. infra v. 25* deteriores sarabaitis saraitarum *O* 14 naturam *scripsi cum O* natura *ST* 15 servientes *S* 17 sunt (*id est* ſt̄) *addidi;* bini vel terni habitant *Hieron. epist. 22, 34* 21 totam vitam suam *S* 26 horum *ST, quod inclusi, quia erasum est in O* melius] *cf. Sall. Iug. 19, 2.*

His ergo omissis ad coenobitarum fortissimum genus disponendum adiuvante Domino veniamus.

II. QUALIS DEBEAT ESSE ABBAS.

Abbas qui praeesse dignus est monasterio, semper *meminere debet quod dicitur, et nomen maioris factis implere. Christi enim agere vices in monasterio creditur, quando ipsius vocatur pronomine dicente apostulo: 'Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: abba, pater.'

Ideoque abbas nihil extra praeceptum Domini, quod absit, debeat aut docere aut constituere vel iubere; sed iussio eius vel doctrina fermento divinae iustitiae in discipulorum mentibus conspargatur, *memor semper abbas, quia doctrinae suae vel discipulorum oboedientiae, utrarumque rerum in tremendo iudicio Dei facienda erit discussio. Sciatque abbas culpae pastoris incumbere quidquid in ovibus paterfamilias utilitatis *minus potuerit invenire. Tantum iterum erit, ut, si inquieto vel inoboedienti gregi pastoris fuerit omnis diligentia adtributa et morbidis earum actibus universa fuerit cura exhibita, pastor eorum in iudicio Domini absolutus dicat cum propheta Domino: 'Iustitiam tuam non abscondi in corde meo, veritatem tuam et salutare tuum dixi; ipsi autem contemnentes spreverunt me', et tunc demum inoboedientibus curae suae ovibus poena sit eis praevalens ipsa mors.

Ergo cum aliquis suscipit nomen abbatis, duplici debet doctrina suis praeesse discipulis (id est omnia bona et sancta factis amplius quam verbis ostendat), et capacibus discipulis mandata Domini verbis proponere, duris vero

---

II 4 vices in m. agere *T* 5 praenomine *H recc.* 9 absit (*ut 4, 40*) *SHot* sit *OT* debeat (*in sententia negativa, ut prol. 12. 54, 3*) *O* debet *SHt* debit *T* 10 fermento (= fermentum) *O* fermentum *ST* 16 tantum *OS* tantundem (*'ebenso oft'?*) *S corr. T* *Post* iterum *sup. scr. in O* liber *scriptura anglosaxonica saeculi noni* 18 earum *S* 24 suscepit *S* 27 duris corde vero *ST*

corde et simplicioribus factis suis divina praecepta monstrare. Omnia vero quae discipulis docuerit esse contraria, in suis factis indicet non agenda, ne aliis praedicans ipse reprobus inveniatur, ne quando illi dicat Deus peccanti: 'Quare tu enarras iustitias meas et adsumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam et proiecisti sermones meos post te'; et: 'Qui in fratris tui oculo fistucam videbas, in tuo trabem non vidisti.'

Non ab eo persona in monasterio discernatur. Non unus plus ametur quam alius, nisi quem in bonis actibus aut oboedientia invenerit meliorem; non convertenti ex servitio praeponatur ingenuus, nisi alia rationabilis causa existat: quod si ita iustitia dictante abbati visum fuerit, et de cuiuslibet ordine id faciet; sin alias, propria teneant loca; quia sive servus sive liber, omnes in Christo unum sumus et sub uno Domino aequalem servitutis militiam baiulamus, quia non est apud Deum personarum acceptio; solummodo in hac parte apud illum discernimur, si meliores *ab aliis in bonis operibus et humiles inveniamur. Ergo aequalis sit ab eo omnibus caritas, una praebeatur in omnibus secundum meritum disciplinae.

In doctrina sua namque abbas apostolicam debet illam semper formam servare in qua dicit: 'Argue, obsecra, increpa': id est miscens temporibus tempora, terroribus blandimenta, dirum magistri, pium patris ostendat affectum; id est indisciplinatos et inquietos debet durius arguere, oboedientes autem et mites et patientes ut in melius proficiant, obsecrare; neglegentes et contemnentes ut increpet et corripiat admonemus. Neque dissimulet peccata delinquentium, sed *mox ut coeperint oriri, radicitus ea ut praevalet amputet, memor periculi Heli sacerdotis de Silo. Et honestiores quidem atque intellegibiles animos prima

---

28 monstrare] adtendat *add.* O^1 *marg.* 34 oculum *O* 35 festucam *S* 41 faciat O^1 facere potest *S* 44 deum *ST. ep. Rom. 2, 11. Ephes. 6, 9:* dominum *O* 45 illum *O* ipsum *ST* 46 operibus bonis *ST* humiliores *T* 48 disciplinae *scripsi cum OS* disciplina *T* 59 atque] et *O*

vel secunda admonitione verbis corripiat, improbos autem et duros ac superbos vel inoboedientes verberum vel corporis castigatione in ipso initio peccati coerceat sciens scriptum: 'Stultus verbis non corregitur', et iterum: 'Percute filium tuum virga, et liberabis animam eius a morte.'

*Meminere debet semper abbas quod est, meminere quod dicitur, et scire, quia cui plus committitur, plus ab eo exigitur. Sciatque quam difficilem et arduam rem suscipit, regere animas et multorum servire moribus, et alium quidem blandimentis, alium vero increpationibus, alium suasionibus; et secundum uniuscuiusque qualitatem vel intellegentiam ita se omnibus conformet et aptet, ut non solum detrimenta gregis sibi commissi non patiatur, verum etiam in augmentatione boni gregis gaudeat.

Ante omnia ne dissimulans aut parvi pendens salutem animarum sibi commissarum plus gerat sollicitudinem de rebus transitoriis et terrenis atque caducis, sed semper cogitet, *quia animas suscepit regendas, de quibus rationem redditurus est. Et ne causetur de minore forte substantia, meminerit scriptum: 'Primum quaerite regnum Dei et iustitiam eius, et haec omnia adicientur vobis', et iterum: 'Nihil deest timentibus eum.' Sciatque, quia qui suscipit animas regendas, paret se ad rationem reddendam; et quantum sub cura sua fratrum se habere sciet numerum, agnoscat pro certo, quia in die iudicii ipsarum omnium animarum est Domino redditurus rationem, sine dubio addita et suae animae. Et ita timens semper futuram *discussionem pastoris de creditis ovibus, cum de alienis ratiociniis cavet, redditur de suis sollicitus; et cum admonitionibus suis emendationem aliis subministrat, ipse efficitur a vitiis emendatus.

---

62 castigatio *T* 63 corregitur *ST* corrigitur *O* 65 quod est meminere *om. T* 68 suscepit *S* 73 etiam *O*[1] *marg. om. ST* 77 et rationem *T* 78 minori *T* 82 parit *S* 83 scierit *ST* 85 domino *om. S* 87 alterius ratione *O marg. vet. m.* 88 admonitionibus *scripsi* de monitionibus *OST* ammonitionibus *t*

III. DE ADHIBENDIS AD CONSILIUM FRATRIBUS.

Quotiens aliqua praecipua agenda sunt in monasterio, convocet abbas omnem congregationem et dicat ipse unde agitur. Et audiens consilium fratrum tractet apud se, et quod utilius iudicaverit, faciat. Ideo autem omnes ad consilium vocari diximus, quia saepe iuniori Dominus revelat quod melius est.

Sic autem dent fratres consilium cum omni humilitatis subiectione et non praesumant procaciter defendere quod eis visum fuerit, sed magis in abbatis *pendat arbitrio, ut quod salubrius esse iudicaverit, ei cuncti oboediant. Sed sicut discipulis convenit oboedire magistro, ita et ipsum provide et iuste condecet cuncta disponere.

In omnibus igitur omnes magistram sequantur regulam, neque ab ea temere declinetur a quoquam; nullus in monasterio proprii sequatur cordis voluntatem. Neque praesumat quisquam cum abbate suo proterve intra aut foris monasterium contendere; quod si praesumpserit, regulari disciplinae subiaceat. Ipse tamen abba cum timore Dei et observatione regulae omnia faciat, sciens se procul dubio de omnibus iudiciis suis aequissimo iudici Deo rationem redditurum.

Si qua vero minora agenda sunt in monasterii utilitatibus, seniorum tantum utatur consilio, sicut scriptum est: 'Omnia fac cum consilio, et post factum non paeniteberis.'

III 1 $\overline{\text{FRM}}$ *T* 9 et] ut *S* 10 set *O* sed *S* et *T* pendat *OST* pendeat *ot* 11 ut *OS* et *T* 12 discipulis *O* discipulos *St* discipulus *T* 17 intra *scripsi coll. 66 extr.* (innana *versio Keronis*) infra *S* intus *recc. om. OT* 18 foris monasterium] *ut cp. 43* foris oratorium: foras monasterio *S, ut 67,* foras monasterii *s* 19 abba *OT* abbas *St*

IV. QUAE SUNT INSTRUMENTA BONORUM OPERUM.

In primis Dominum Deum diligere ex toto corde, tota anima, tota virtute, deinde proximum tamquam se ipsum.

Deinde non occidere, non adulterari, non facere furtum, non concupiscere, non falsum testimonium dicere, honorare omnes homines, et quod sibi quis fieri non vult, alio ne faciat. Abnegare semetipsum sibi, ut sequatur Christum, corpus castigare, delicias non amplecti, ieiunium amare. Pauperes recreare, nudum vestire, infirmum visitare, mortuum sepelire, in tribulatione subvenire, dolentem consolare.

Saeculi actibus se facere alienum, nihil amori Christi praeponere, iram non perficere, iracundiae tempus non reservare, dolum in corde non tenere, pacem falsam non dare, caritatem non derelinquere. Non iurare, ne forte *perieret, veritatem ex corde et ore proferre. Malum pro malo non reddere, iniuriam non facere, sed et factas patienter sufferre, inimicos diligere, maledicentes se non remaledicere, sed magis benedicere, persecutionem pro iustitia sustinere. Non esse superbum, non vinolentum, non multum edacem, non somnolentum, non pigrum, non murmoriosum, non detractorem. Spem suam Deo committere; bonum aliquod in se cum viderit, Deo adplicet, non sibi, malum vero semper a se factum sciat et sibi reputet. Diem iudicii timere, gehennam expavescere, vitam aeternam omni concupiscentia spiritali desiderare, mortem cotidie ante oculos suspectam habere. Actus vitae suae omni hora custodire, in omni loco Deum se respicere

---

IV 3 dilegere *ST* 5 adulterari *OT* adulterare *S* 8 alii *t* ne] n̄ (= non) faciat *S* 12 consolare *O* consolari *ST* (tu . . consolas *H*) 17 perieret *scripsi* perierit *OS* periuret *T* periuraverit O^1 *corr.* 18 factas *OT* factam *Hot* facta *S* 19 dilegere *S* 23 murmoriosum *O* murmorosum *SH* murmuriosum *T* 24 aliquod *O* aliquid *ST* 26 expaviscere *ST*

pro certo scire, cogitationes malas cordi suo advenientes mox ad Christum adlidere et seniori spiritali patefacere. Os suum a malo vel pravo eloquio custodire, multum loqui non amare, verba vana aut risui apta non loqui, risum multum aut excussum non amare. Lectiones sanctas libenter audire, orationi frequenter incumbere, mala sua praeterita cum lacrimis vel gemitu cotidie in oratione Deo confiteri, de ipsis malis *de cetero emendare.

Desideria carnis non efficere, voluntatem propriam *odire, praeceptis abbatis in omnibus oboedire, etiamsi ipsi aliter, quod absit, agat, memores illud dominicum praeceptum: 'Quae dicunt facite, quae autem faciunt, facere nolite.' Non velle dici sanctum, antequam sit, sed prius esse, quod verius dicatur; praecepta Dei factis cotidie adimplere, castitatem amare, nullum odire, zelum et invidiam non habere, contentionem non amare, elationem fugere; et seniores venerare, iuniores diligere, in Christi amore pro inimicis orare, cum discordante ante solis occasum in pacem redire, et de Dei misericordia numquam desperare.

Ecce haec sunt instrumenta artis spiritalis; quae cum fuerint a nobis die noctuque incessabiliter adimpleta et in die iudicii reconsignata, illa mercis nobis a Domino reconpensabitur quam ipse promisit: 'Quod oculos non vidit nec auris audivit nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus his qui diligunt eum.' Officina vero ubi haec omnia diligenter operemur, claustra sunt monasterii et stabilitas in congregatione.

---

30 corde *O* 31 adlidere *S* allidere *T* allidat *O* 32 pravo vel malo (*contra STH*) *O* 44 zelum . . . habere *OS* zelum non habere, invidiam non exercere *TH* 46 fugire *S* venerare *OST* venerari *ot* 49 disperare *OST* desp. *ot* 52 merces *S* 54 nec in cor h. ascendit *om. T* 55 eum *OS*, *Itala I Corinth. 2, 9* illum *T, Vulgata*

V. DE OBOEDIENTIA.

Primus humilitatis gradus est oboedentia sine mora. Haec convenit his qui nihil sibi *a Christo carius aliquid exestimant. Propter servitium sanctum quod professi sunt, seu propter metum gehennae vel gloriam vitae aeternae, *mox ut aliquid a maiore imperatum fuerit, ac si divinitus imperetur, moram pati nesciant in faciendo. De quibus Dominus dicit: 'Obauditu auris oboedivit mihi'; et idem dicit doctoribus: 'Qui vos audit me audit.'

Ergo *hii·tales relinquentes statim quae sua sunt, et voluntatem propriam deserentes, mox exoccupatis manibus et quod agebant inperfectum relinquentes, vicino oboedientiae pede iubentis vocem factis sequuntur, ut veluti uno momento praedicta magistri iussio et perfecta discipuli opera — in velocitate timoris Dei ambae res communiter citius explicantur.

Quibus ad vitam aeternam gradiendi amor incumbit, ideo angustam viam arripiunt (unde Dominus dicit: 'Angusta via est quae ducit ad vitam'), ut non suo arbitrio viventes vel desideriis suis et voluntatibus oboedientes, sed ambulantes alieno iudicio et imperio in coenobiis degentes abbatem sibi praeesse desiderant. Sine dubio hii tales illam Domini imitantur sententiam qua dicit: 'Non veni facere voluntatem meam sed eius qui misit me.' Sed haec ipsa oboedientia tunc acceptabilis erit Deo et dulcis hominibus, si quod iubetur, non trepide, non tepide, non tarde, aut cum murmorio vel cum responso nolentis efficiatur: quia oboedientia quae maioribus praebetur, Deo

---

V 4 exestimant *ST* existimant *Ot* 6 imperatum a maiore *ST* 8 idem *O* iterum *ST* 13 sequantur *S* 20 voluntatibus *restitui cum OST coll. 1, 24. 4, 38* voluptatibus *vulg.* 21 al. iudicio] alieno sermone *add. O*[1] *marg.* 26 non trepide non tepide non tarde *scripsi cum S coll. August. de consensu evang. 8, 13* trepidas et tepidas contradictiunculas: non trepide non tarde non tepide *O* non tepide non tarde non trepide *T* 27 murmorio *ST(O?)* cum *om. T*

exhibetur; ipse enim dixit: 'Qui vos audit me audit.' Et cum bono animo praeberi a discipulis oportet, quia 'hilarem datorem diligit Deus'; nam cum malo animo si oboedit discipulus, et non solum ore sed etiam in corde si murmoraverit, etiamsi impleat iussionem, tamen acceptum iam non erit Deo qui cor eius respicit murmorantem, et pro tali facto nullam consequitur gratiam, immo poenam murmorantium incurrit, si non cum satisfactione *emendaverit.

VI. DE TACETURNITATE.

Faciamus quod ait propheta: 'Dixi: custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea; posui ori meo custodiam, obmutui et humiliatus sum et silui a bonis.' Hic ostendit propheta: si a bonis eloquiis interdum propter taciturnitatem debet taceri, quanto magis a malis verbis propter poenam peccati debet cessari.

Ergo quamvis de bonis et sanctis aedificationum eloquiis perfectis discipulis propter taciturnitatis gravitatem rara loquendi concedatur licentia, quic scriptum est: 'In multiloquio non effugies peccatum'; et alibi: 'Mors et vita in manibus linguae.' Nam loqui et docere magistrum condecet, tacere et audire discipulum convenit. Et ideo si qua requirenda sunt a priore,

(a) cum summa reverentia . ., ne videatur plus loqui quam expedit.	(b) cum omni humilitate et subiectione reverentiae requirantur.

Scurrilitates vero vel verba otiosa et risum moventia aeterna clausura in omnibus locis damnamus, et ad talia eloquia discipulum aperire os non permittimus.

---

30 a disc. praeberi *ST* 31 malo *OSt* bono *T*
VI 6 taceri *Sot* tacere *OT* 8 et aedificationum *ST* 12 et loqui *O* 15 cum summa reverentia . . expedit *OS* (*post* reverentia *excidisse videtur* requirantur) cum omni . . requirantur *T*

VII. DE HUMILITATE.

Clamat nobis Scriptura divina, fratres, dicens: 'Omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur.' Cum haec ergo dicit, ostendit nobis omnem exaltationem genus esse superbiae; quod se cavere propheta indicat dicens: 'Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei; neque ambulavi in magnis neque in mirabilibus super me. Sed quid, si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam? Sicut ablactatus super matrem suam, ita retribues in animam meam.'

Unde, fratres, si summae humilitatis volumus culmen adtingere et ad exaltationem illam caelestem ad quam per praesentis vitae humilitatem ascenditur, volumus velociter pervenire, actibus nostris ascendentibus scala illa erigenda est quae in somnio Iacob apparuit, per quam ei descendentes et ascendentes angeli monstrabantur. Non aliud sine dubio descensus ille et ascensus a nobis intellegitur nisi exaltatione descendere et humilitate ascendere. Scala vero ipsa erecta nostra est vita in saeculo quae humiliato corde a Domino erigatur ad caelum; latera enim eius scalae dicimus nostrum esse corpus et animam; in qua latera diversos gradus humilitatis vel disciplinae evocatio divina ascendendos inseruit.

P r i m u s i t a q u e h u m i l i t a t i s g r a d u s est, si timorem Dei sibi ante oculos semper ponens oblivionem omnino fugiat, et semper sit memor omnia quae praecepit Deus, ut qualiter contemnentes Deum gehennam de peccatis *in-

---

VII 1 DE HUMILITATE SERUANDA *O* 6 est *om. S; cf. psalm. 130, 1* 8 sed quid *OTs om. S psalm. 130, 2* 9 sed *OSH* si *T* ablactatus *O* ablactatus est *Vulg. psalm. 130, 2* ablactatum *Ts* ablactum *S* matre sua *st Vulg. psalm. 130, 2* 10 retribues *Ost* retribuis *ST* anima mea *S psalm. 130, 2* 15 ei] illi *ST* 20 erigitur *T* 26 omnium *t* praecipit *O* 27 ut *erasum in S* gehennam *scripsi cum O* in gehennam *SH* in gehenna *t* gehenna *T. Cf. 5, 35. 36* pro peccatis *S in ras.* incidunt *S corr. manu Keronis et t* incedunt (= incidunt) *OS recte fort.* incidat *T* incendat (*et* gehenna) *vulg. interpol.*

cidùnt, et vitam aeternam quae timentibus Deum praeparata est, animo suo semper revolvat.

Et custodiens se omni hora a peccatis et vitiis id est cogitationum, linguae, oculorum, manuum, pedum vel voluntates proprias, sed et desideria carnis amputare festinet, et aestimet se homo de caelis a Deo semper respici omni hora, et facta sua omni loco ab aspectu Divinitatis videri et ab angelis omni hora renuntiari, *demonstrans nobis hoc propheta cum in cogitationibus nostris ita Deum semper praesentem ostendit dicens: 'Scrutans corda et renes Deus'; et iterum: 'Dominus novit cogitationes hominum'; et iterum dicit: 'Intellexisti cogitationes meas a longe'; et: 'Quia cogitatio hominis confitebitur tibi.' Nam ut sollicitus sit circa cogitationes suas perversas, dicat semper utilis frater in corde suo: Tunc ero immaculatus coram eo, si observavero me ab inquitate mea.

Voluntatem vero propriam ita facere prohibemur, cum dicit Scriptura nobis: 'Et a voluntatibus tuis avertere'; et item rogamus Deum in oratione, ut fiat illius voluntas in nobis. Docemur ergo merito nostram non facere voluntatem, cum cavemus illud quod dicit sancta Scriptura: 'Sunt viae quae putantur ab hominibus rectae, quarum finis usque ad profundum inferni demergit'; et cum item cavemus illud quod de neglegentibus dictum est: 'Corrupti sunt et abhominabiles facti sunt in voluntatibus suis.'

In desideriis vero carnis ita nobis Deum credamus semper esse praesentem, cum dicit propheta Domino: 'Ante

---

29 revolvat *OS* (*sed in S* re *erasum*) *t* evolvat *T* 31 oculorum *om. T, sed sup.* manuum *vocabulum erasum* voluntates proprias *scripsi cum O* voluntatis propriae *STo* 32 amputare *O om. T in S rasura* festinet et *scripsi* festinet *O om. T in S rasura* 34 in (*ante* omni loco) *in S erasum* 38 iterum *OS* item *T* iterum *O et in S erasum* item *Ts* 45 averte *OS* avertere *T Ecclis. 18, 30* 48 sancta *om. T* 49 putantur *O rasura in S* videntur *T. Cf. Proverb. 14, 12* 50 dimergit *T* 51 cavemus *OST corr.* pavemus *TS corr.* 52 voluntatibus *OS* studiis *Psalm. 13, 1* voluptatibus *Ts*

te est omne desiderium meum.' Cavendum ergo ideo malum desiderium, quia mors *secus introitum delectationis posita est, unde Scriptura praecipit dicens: 'Post concupiscentias tuas non eas.'

Ergo si 'oculi Domini speculantur bonos et malos', et Dominus de caelo semper respicit super filios hominum, ut videat, si est intellegens aut requirens Deum, et si ab angelis nobis deputatis cotidie die noctuque Domino factori nostro opera nostra nuntiantur — cavendum est ergo omni hora, fratres, sicut dicit in psalmo propheta, ne nos declinantes in malo et inutiles factos aliqua hora aspiciat Deus, et parcendo nobis in hoc tempore, quia pius est et exspectat nos converti in melius — ne dicat nobis in futuro: 'Haec fecisti, et tacui.'

Secundus humilitatis gradus est, si propriam quis non amans voluntatem desideria sua non delectetur implere sed vocem illam Domini factis imitetur dicentis: 'Non veni facere voluntatem meam sed eius qui me misit.' Item dicit Scriptura: 'Voluptas habet poenam, et necessitas parit coronam.'

Tertius humilitatis gradus est, ut quis pro Dei amore omni oboedientia se subdat maiori imitans Dominum de quo dicit apostolus: 'Factus oboediens patri usque ad mortem.'

Quartus humilitatis gradus est, si in ipsa oboedientia duris et contrariis rebus vel etiam quibuslibet inrogatis iniuriis tacite conscientiam amplectatur et sustinens non lassescat vel discedat dicente Scriptura: 'Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit'; item: 'Confor-

---

55 est ergo *Ts* 56 dilectationis *O* 57 praecepit *S* 60 respexit *T* 62 factori nostro *scripsi cum* OST^1 factorum nostrorum *T* 63 nostra *om. T* 65 in malum *st* 71 imitatur O^1 73 voluptas *SKero T, Passio S. Irenes* voluntas *OS* 76 deum *O* 77 patri *O in S rasura quinque litterarum om. T* 81 tacete *O* tacita *ST* conscientiam *O* conscientia patientiam *ST nisi quod* pat. *in S erasum* et *om. O* 82 lasiscat *O* lasescat O^1

tetur cor tuum, et sustine Dominum.' Et ostendens fidelem pro Domino universa etiam contraria sustinere debere dicit ex persona sufferentium: 'Propter te morte afficimur tota die, aestimati sumus ut oves occisionis' (et securi de spe retributionis divinae subsequuntur gaudentes et dicentes: 'Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos'); et item alio loco Scriptura dicit: 'Probasti nos, Deus, igne nos examinasti, sicut igne examinatur argentum; induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro'; et ut ostendat sub priore debere nos esse, subsequitur dicens: 'Imposuisti homines super capita nostra.' Sed et: praeceptum Domini in adversis ei iniuriis per patientiam adimplentes qui percussi in maxillam praebent et aliam, auferenti tonicam dimittunt et pallium, angarizati milliario vadunt et duo, cum Paulo apostolo falsos fratres sustinent et persecutionem sustinent et maledicentes se benedicent.

Quintus humilitatis gradus est, si omnes cogitationes malas cordi suo advenientes vel mala a se absconse commissa per humilem confessionem abbati non celaverit suo, hortans nos de hac re Scriptura dicens: 'Revela ad Dominum viam tuam et spera in eum'; et item dicit: 'Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia eius'; et item propheta: 'Delictum meum cognitum tibi feci et iniustitias meas non operui; dixi: pronuntiabo adversum me iniustitias meas Domino; et tu remisisti impietatem cordis mei.'

Sextus humilitatis gradus est, si omni vilitate vel extremitate contentus sit monachus et ad omnia quae sibi

---

85 etiam universa *O* 87 exaestimati *S* 90 dicit *O erasum in S om. T* 92 laqueo *T* 33 nos esse debere *T* 96 in *erasum in S: cf. Matth. 5, 39* 97 tunicam *T* angariati *T* 98 miliarium *S* et duo *OS* duo *T* et alia duo *Matth. 5, 41* 99 et pers. sustinent *O S marg. manu Keronis om. T:* propter iustitiam (*post* persecutionem) *add. O*[1] 100 benedicunt *T* 103 abbatem *s* 104 suum *Ts* 110 cordis mei *S in rasura*

iniunguntur, velut operarium malum se iudicet indignum dicens sibi cum propheta: 'Ad nihilum redactus sum et nescivi; ut iumentum factus sum apud te, et ego semper tecum.'

Septimus humilitatis gradus est, si omnibus se inferiorem et viliorem non solum sua lingua pronuntiet sed etiam intimo cordis credat affectu humilians se et dicens cum propheta: 'Ego autem sum vermis et non homo, obprobrium hominum et abiectio plebis.' 'Exaltatus autem humiliatus sum et confusus'; et item: 'Bonum mihi quod humiliasti me, ut discam mandata tua.'

Octavus humilitatis gradus est, si nihil agat monachus nisi quod communis monasterii regula vel maiorum cohortantur exempla.

Nonus humilitatis gradus est, si linguam ad loquendum prohibeat monachus et taciturnitatem habens usque ad interrogationem non loquatur monstrante Scriptura, quia 'in multiloquio non effugitur peccatum', et quia 'vir linguosus non diregitur super terram.'

Decimus humilitatis gradus est, si non sit facilis ac promptus in risu, quia scriptum est: 'Stultus in risum exaltat vocem suam.'

Undecimus humilitatis gradus est, si, cum loquitur monachus, leniter et sine risu, humiliter cum gravitate vel pauca verba et rationabilia loquatur et non sit clamosus in voce, sicut scriptum est: 'Sapiens verbis innotescit paucis.'

Duodecimus humilitatis gradus est, si non solum corde monachus sed etiam ipso corpore humilitatem

---

113 iudicet *scripsi coll. Cassian. inst. 4, 39, 2* si se iudicarit indignum: iudicet et *OST* 114 dicentis *s* 121 autem hum. sum *O Psalm. 87, 16* sum et hum. *ST* 122 quod] quia *T* 129 monstrante] dicente *S* 130 effugietur *Ts* 131 diregitur *S* dirigitur *OTs* 133 promptus *st* risum *O* risu *ST* risum *O* 135 si *om. O* 138 vocem *O* in verbis *O*. *Cf. Sexti sentent. 143 Gildem.* Sapiens paucis verbis innotescit = σοφὸς ἄνθρωπος ὀλίγοις γινωσκόμενος

videntibus se semper indicet, id est: in opere Dei, in oratorio, in monasterio, in orto, in via, in agro vel ubicumque sedens, ambulans vel stans inclinato sit semper capite defixis in terram aspectibus. Reum se omni hora de peccatis suis existimans iam se tremendo iudicio repraesentari estimet dicens sibi in corde semper illud quod publicanus ille evangelicus fixis in terram oculis dixit: 'Domine, non sum dignus ego peccator levare oculos meos ad caelos'; et item cum propheta: 'Incurvatus sum et humiliatus sum usque quaque.'

Ergo his omnibus humilitatis gradibus ascensis monachus mox ad caritatem Dei perveniet illam quae perfecta foras mittit timorem, per quam universa quae prius non sine formidine observabat, absque ullo labore velut naturaliter ex consuetudine incipiet custodire non iam timore gehennae sed amore Christi et consuetudine ipsa bona et delectatione virtutum. Quae Dominus iam in operarium suum mundum a vitiis et peccatis Spiritu sancto dignabitur demonstrare.

VIII. DE OFFICIIS DIVINIS IN NOCTIBUS.

Hiemis tempore, id est a kalendis novembris usque in pascha, iuxta considerationem rationis octava hora noctis surgendum est, ut modice amplius *de media nocte pausetur et iam degesti surgant. Quod vero restat post vigilias, a fratribus qui psalterii vel lectionum aliquid indigent, meditationi inserviatur.

A pascha autem usque ad supradictas kalendas novem-

---

142 dei *om.* *O* 143 horto *OT* 146 aestimans *S* 150 caelos *OT* *fort. corruptum propter* oculos meos: caelum *S* *Itala, Vulg. Luc. 18, 13* 153 illa *O* 157 et *om.* *T* 158 dilectatione *OT* operaria suo mundo *recc.*

VIII 1 IN NOCTIBUS] NOCT (= nocturnis) *S* 4 de media (= *ablat. compar.*) *OSTE* dimidia *edit. aliq.* 5 digesti *st* a vigiliis *O*[1] 7 meditatione *OS* 8 ad *om.* *TE* kalendas *om.* *T*

bris sic temperetur hora vigiliarum agenda: parvissimo intervallo quo fratres ad necessaria naturae exeant, mox matutini qui incipiente luce agendi sunt, subsequantur.

IX. QUANTI PSALMI DICENDI SUNT NOCTURNIS HORIS.

Hiemis tempore suprascripto *inprimis versum, in *secundum *tertio dicendum: 'Domine labia mea aperies, et os meum adnuntiabit laudem tuam', cui subiungendus est tertius psalmus et 'Gloria', post hunc psalmus XCIIII 'venite exultemus in domino' cum antefana aut certe decantandus; inde subsequatur ambrosianum, deinde sex psalmi cum antefanis. Quibus dictis, dicto verso benedicat abbas; et sedentibus omnibus in scamnis legantur vicissim a fratribus in codice super analogium tres lectiones, inter quas et trea responsoria cantentur. Duo responsoria sine 'Gloria' dicantur, post tertiam vero lectionem qui cantat dicat 'Gloriam', quam dum incipit cantor dicere, mox omnes de sedilia sua surgant ob honorem et reverentiam sanctae Trinitatis. Codices autem legantur in vigiliis tam veteres testamenti quam novi divinae auctoritatis, sed et expositiones earum quae a nominatis doctorum orthodoxis catholicis patribus factae sunt. Post has vero tres lectiones cum responsoria sua sequantur VI psalmi cum 'Alleluia'

---

9 vigiliarum *O* ut vigiliarum *ST* ut (*ante* parv.) *add.* *TE* 10 naturae *O*[1] *marg.*

IX 3 suprascripto] sancto *O, cui add. corr. I* psalmo versum *OS* versu *T* in secundum *O* in secundo *SO*[1] *om. T* 4 tertio (= ter) *om. S* 6 psalmum XCIIII *OS* 7 venite exultemus in domino *O* v. e. d. *erasa in S om. T. Cf. 43, 8* decantandum *OS* 8 subsequatur *ST, ut 8, 11. 10, 8* sequatur *O*[1] sequitur *O* ambrosianus *s* 9 verso *s* 11 in codicem *O*[1] *marg.* 12 tria *T* cantentur *om. OS* duo . . . dicantur *om. OS* 15 sedilibus suis *s* 18 eorum *S* doctorum (*gen. plur. v.* doctor) *O del. S om. T* et (*ante* orthod.) *s* 20 responsoria sua *ST erasum in O* responsoriis suis *O*[1]*t* VI *scripsi* qui *O* reliqui sex *ST. Cf. 11, 10* alii sex

canendi; post hos lectio Apostoli sequatur ex corde recitanda et versus et supplicatio letaniae, id est 'Kyrie eleison', et sic finiantur vigiliae nocturnae.

X. QUALITER AESTATIS TEMPORE AGATUR NOCTURNA LAUS.

A pascha autem usque ad kalendas novembris omnis ut supra dictum est psalmodiae quantitas teneatur, excepto quod lectiones in codice propter brevitatem noctium minime legantur, sed pro ipsis tribus lectionibus una de veteri testamento memorie dicatur quam brevis responsorius subsequatur; et reliqua omnia ut dictum est impleantur: id est ut numquam minus *a duodecim psalmorum quantitate ad vigilias nocturnas dicatur exceptis tertio et nonagesimo quarto psalmo.

XI. QUALITER DOMINICIS DIEBUS VIGILIAE AGANTUR.

Dominicis *diebus temporius surgatur ad vigilias. In quibus vigiliis teneatur mensura, id est modolatis, ut supra disposuimus, sex psalmis et verso, resedentibus cunctis disposite et per ordinem in subselliis legantur in codice, ut supra diximus, quattuor lectiones cum responsoriis suis, ubi tantum in quarto responsorio dicatur a cantante 'Gloria'; quam dum incipit, mox omnes cum reverentia surgant. Post quibus lectionibus sequantur ex ordine alii sex psalmi cum antefanas sicut anteriores et versum. Post quibus

---

21 ex corde *T erasum in S* exinde *O* 23 fiant *O pr. m.*
X 7 memorie (*formatum ut* memoriose) *S* memoriae *O* memoria *O corr.* memoriter *Ts* dicatur *Ts* degatur *S* legatur *O* breve responsorium *os* 10 noctis *O* dicatur *O corr.* dicantur *OST*
XI 3 dominico die *T* 4 modulatis *O* 5 versu *st* residentibus *Ost* 6 codicem *O* 8 qua responsoria *O* 10 quibus lectionibus *T rasura in OS* quas lectiones *O*[1]*s* sex *om. O* 11 versum *S* versu *OT* versus *O*[1]*t* quibus *T erasum in OS* quos *O*[1]*s*

iterum legantur aliae quattuor lectiones cum responsoriis suis ordine quo supra. Post quibus dicantur *trea cantica de prophetarum quas instituerit abbas; quae cantica cum 'Alleluia' psallantur. Dicto etiam verso et benedicente abbate legantur aliae quattuor lectiones de novo testamento ordine quo supra. Post quartum autem responsorium incipiat abbas ymnum 'Te Deum laudamus'; quo perdicto legat abbas lectionem de Evangelia cum honore et tremore stantibus omnibus; qua perlecta respondeant omnes 'Amen', et subsequatur mox abbas hymnum 'Te decet laus', et data benedictione incipiant matutinos.

Qui ordo vigiliarum omni tempore tam aestatis quam hiemis aequaliter in die dominico teneatur, ni, si forte, quod absit, tardius surgant, aliquid de lectionibus breviandum est aut responsoriis. Quod tamen omnino caveatur ne proveniat; quod si contigerit, digne inde satisfaciat Deo in oratorio per cuius evenerit neglectum.

XII. QUOMODO MATUTINORUM SOLEMNITAS AGATUR.

In matutinis dominico die *inprimis dicatur sexagesimus sextus psalmus sine antefana in directum; post quem dicatur quinquagesimus cum Alleluia; post quem dicatur centesimus decimus septimus et sexagesimus secundus, inde Benedictiones et Laudes, lectio de Apocalypsin una ex corde et responsorium, ambrosianum, versum, canticum de Evangelio, letania, et conpletum est.

---

12 legantur . . quibus *om.* OS^1 13 cant *tribus litteris erasis* O 14 prophetarum ST *erasum in* O profetis O^1 15 psallentur O^1 versu T 17 incipit O 19 evangelia ST evangelio Ot tremore OST timore T^1 23 tempore *om.* O *add.* O^1 25 surgatur T *corr.* 26 aut de resp. S 28 neglegentia S

XII 3 dominicis diebus O^1 7 lectione T^1 lectiones S de apocalipsin S de apocalypsi≋ O de apocalipsi T ex corde] memoriter S 9 evangelia T

XIII. PRIVATIS DIEBUS QUALITER AGANTUR MATUTINI.

Diebus autem privatis matutinorum solemnitas ita agatur: id est [ut] sexagesimus sextus psalmus dicatur sine antefana, subtrahendo modice sicut dominica, ut omnes occurrant ad quinquagesimum, qui cum antefana dicatur. Post quem alii duo psalmi dicantur secundum consuetudinem, id est secunda feria quintus et trigesimus quintus; tertia feria quadragesimus secundus et quinquagesimus sextus; quarta feria sexagesimus tertius et sexagesimus quartus; quinta feria octogesimus septimus et octogesimus nonus; sexta feria septuagesimus quintus et nonagesimus primus; sabbato autem centesimus quadragesimus secundus et canticum Deuteronomii quod dividatur in duas Glorias. Nam ceteris diebus canticum unumquemque die suo ex prophetis, sicut psallit Ecclesia romana, dicantur. Post haec sequantur Laudes, deinde lectio una Apostoli memoriter recitanda, responsorium, ambrosianum, versum, canticum de Evangelia, letania, et conpletum est.

Plane agenda matutina vel vespertina non transeat aliquando, nisi in ultimo ordine oratio dominica omnibus audientibus dicatur a priore propter scandalorum spinas quae oriri solent, ut *conventi per ipsius orationis sponsionem qua dicunt: 'Dimitte nobis, sicut et nos dimittimus', purgent se ab huiusmodi vitio. Ceteris vero agendis ultima pars eius orationis dicatur, ut ab omnibus respondeatur: 'Sed libera nos a malo.'

XIII 4 ut *erasum in T om. OS* 5 in dom. *t* 9 quadr. secundus] LXII O^1 *marg.* 13 sabbatorum *T* sabato . . secundus *s in marg. inf.* 14 deuteronomium *T* 15 unumquodque O^1*st* 16 psallat *T* dicatur O^1*t* 17 sequuntur *S* 18 ambrosianus *s* versus *st* cantico T^1 *fort. recte* 19 evangelia *ST* evangelio *Ot* 20 vespera *O* 21 ordine *t* or..ne (*duabus litteris erasis*) *O* et ordine *S* per ordinem *T: an fuit* ex ordine? oratio *om. O* 23 quae] quin *S* conventi *O* converti *S* conversi *T* 24 demitte *et* demittimus *O* huiuscemodi *S*

XIV. IN NATALICIIS SANCTORUM QUALITER AGANTUR VIGILIAE.

In sanctorum vero festivitatibus vel omnibus solemnitatibus, sicut diximus dominico die agendum, ita agatur; excepto quod psalmi aut antefanae vel lectiones ad ipsum diem pertinentes dicantur, modus autem suprascriptus teneatur.

XV. ALLELUIA QUIBUS TEMPORIBUS DICATUR.

A sancto pascha usque pentecosten sine intermissione dicatur Alleluia tam in psalmis quam in responsoriis. A pentecosten autem usque in caput quadragensimae omnibus noctibus cum sex posterioribus psalmis tantum ad nocturnas dicatur; omni vero dominica extra quadragensimam cantica, matutina, prima, tertia, sexta nonaque cum Alleluia dicantur, vespera vero iam antefana; responsoria vero numquam dicantur cum Alleluia nisi a pascha usque ad pentecosten.

XVI. QUALITER DIVINA OPERA PER DIEM AGANTUR.

Ut ait propheta: 'Septies in die laudem dixi tibi.' Qui septenarius sacratus numerus a nobis sic implebitur, si matutini, primae, tertiae, sextae, nonae, vesperae, conpleturiique tempore nostrae servitutis officia persolvamus, quia de his [diurnis] horis dixit: 'Septies in die laudem dixi tibi'; nam de nocturnis vigiliis idem ipse propheta

---

XIV 6 pertenentes T^1

XV 2 usque ad p. *S* 4 usque in *OS* usque *T* 6 nocturnas *Ot* nocturnos *T* nocturnis *S* quadragensimam *St* quadragensimum *O* quadragesima *T* 7 matutina *scripsi dubitanter* matutinas *S* a matutinis *O* matutinos *T* matutini *t* 8 dicantur *Ot* dicatur *ST* 9 vero O^1 *marg.* 10 ad *Ot* ac *S* *om.* *T*

XVI 2 AGATUR T^1 5 matutini *O* *corr. in ras.* matutino *ST* 7 diurnis *om.* *OS* diem *S*: *cf. Psalm.* *118, 164*

ait: 'Media nocte surgebam ad confitendum tibi.' Ergo his temporibus referamus laudes Creatori nostro super iudicia iustitiae suae, id est matutinis, prima, tertia, sexta, nona, vespera, completurio; et nocte surgamus ad confitendum ei.

XVII. QUOT PSALMI PER EASDEM HORAS CANTANDI SUNT.

Iam de nocturnis vel matutinis degessimus ordinem psalmodiae; nunc de sequentibus horis videamus. Prima hora dicantur psalmi tres singillatim et non sub una 'Gloria', ymnum eiusdem horae post versum: 'Deus in adiutorium meum', antequam psalmi incipiantur. Post expletionem vero trium psalmorum recitetur lectio una de apostulo, verso et 'Kyrie eleison' et missas. Tertia vero, sexta et nona item eo ordine celebretur: oratio (id est versum), hymnos earundem horarum, ternos psalmos, lectione et versu, 'Kyrie eleison', et missas. Si maior congregatio fuerit, cum antefanas, si vero minor, in directum psallantur. Vespertina autem synaxis quattuor psalmis cum antefanas terminetur, post quibus psalmis lectio recitanda est, inde responsorio, ymnum, ambrosiano, versu, canticum de Evangelio, letania et oratione dominica, et fiant missae.

---

12 et *om. O*

XVII 1 QUOT] quanti *t* 2 CANENDI *T* 3 vel de m. *S* digessimus *t* 6 ymnum *S et erasum vid. in O* hymnu *T* hymnus O^1t eius *O* 7 meum intende *St Psalm. 69, 2*

8 vero *om. OS* de apostulo *S om. OT* 9 verso *OT* versum *S* versus *T* missas *OST* missa *T corr.* 11 versum *OS* versu *T* versus *t* hymnos *T* hymnus *O* hymni *ST corr.* ternos psalmos *ST in O erasum* terni psalmi O^1t

lectione *O eras. ST* lectio *O corr.* 12 versu *OT* verso *S* versus O^1t misas *O* misse s̄ *S* missae *T* 15 quos psalmos *t* 16 responsorio *O eras.* responsuriu *S* responsorium O^1T ymnum *addidi cum S* ambrosiano *O eras.* ambrosianum *O corr. ST* ambrosianus *t* versu *OT* versum *O corr. S* versus *t* 17 oratione *ST* oratio *duabus litt. erasis O*

Conpleturius autem trium psalmorum dictione terminetur; qui psalmi directanei sine antefana dicendi sunt; post quos hymnum eiusdem horae, lectione una, verso, 'Kyrie eleison', benedictione et missae fiant.

XVIII. QUO ORDINE IPSI PSALMI DICENDI SUNT.

*Inprimis semper diurnis horis dicatur versum: 'Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adiuvandum me festina', 'Gloria'; inde hymnum uniuscuiusque horae. Deinde prima hora dominica dicenda quattuor capitula psalmi centesimi octavi decimi; reliquis vero horis, id est tertia, sexta vel nona terna capitula suprascripti psalmi centesimi octavi decimi dicantur. Ad primam autem secundae feriae dicantur tres psalmi, id est primus, secundus et sextus; et ita per singulos dies ad primam usque ad dominicam dicantur per ordinem terni psalmi usque nonum decimum psalmum, ita sane, ut nonus psalmus et septimus decimus dividantur in binos. Et sic fit, ut ad vigilias dominica semper a vigesimo incipiatur.

Ad tertiam vero, sextam nonamque secundae feriae novem capitula quae residua sunt de centesimo octavo decimo psalmo, ipsa terna per easdem horas dicantur. Expenso ergo psalmo centesimo octavo decimo duobus diebus, id est dominico et secunda feria, tertia feria iam ad tertiam, sextam vel nonam psallantur terni psalmi, a centesimo nono decimo usque centesimum vigesimum septimum psalmi novem; quique psalmi semper usque dominicam

---

18 conpleturius *OST* completorium *t* 20 hymnum *OT* ymnum *S* hymnus *t* lectione *OS* lectionem *T* unam *T* verso *S* versu *OT* versum O^1 versus *t* 21 benedictione *O eras. S* benedictionem *T* benedictio O^1

XVIII 1 IPSI *om. T* 2 inprimis *OST om. ed. aliq.* semper diurnis horis *OS om. T* versum *OS* versus *T*

4 hymnu≡ *O* ymnum *S* hymnu *T* hymnus O^1t 6 id est *om. O* 10 a prima ad primam *S* 13 dividantur *OST ut 18, 34* partiantur *recc.* 15 secunda feria *T* 17 exp≡nso *O, fort.* expanso 21 usque ad cent. *S* 22 id est psalmi *T* dominica *O* ad dominicam *St*

per easdem horas itidem repetantur hymnorum nihilominus, lectionum vel versuum dispositionem uniformem cunctis diebus servatam et ita scilicet semper dominica a centesimo octavo decimo incipietur.

Vespera autem cotidie quattuor psalmorum modulatione canatur. Qui psalmi incipiantur a centesimo nono; usque centesimum quadragesimum septimum exceptis his qui in diversis horis ex eis sequestrantur (id est a centesimo septimo decimo usque centesimum vigesimum septimum et centesimo trigesimo tertio et centesimo quadragesimo secundo), reliqui omnes in vespera dicendi sunt. Et quia minus veniunt tres psalmi, ideo dividendi sunt qui in numero suprascripto fortiores inveniuntur, id est centesimus trigesimus octavus, centesimus quadragesimus tertius et centesimus quadragesimus quartus; centesimus vero sextus decimus, quia parvus est, cum centesimo quinto decimo coniungatur. Digesto ergo ordine psalmorum vespertinorum reliqua, id est lectionem, *responsorium, hymnum, versum vel canticum, sicut supra taxavimus impleatur.

Ad conpletorium vero idem psalmi repetantur cotidie, id est quartus, nonagesimus et centesimus trigesimus tertius.

Disposito ordine psalmodiae diurnae reliqui omnes psalmi qui supersunt aequaliter dividantur in septenoctium vigilias, partiendo scilicet qui inter eos prolixiores sunt psalmi, et duodecim per unamquamque constituens noctem. Hoc praecipue commonentes, ut si cui forte haec distributio psalmorum displicuerit, ordinet, si melius aliter iudicaverit; dum omnimodis adtendatur, ut omni

---

23 idem *S* 24 dispositionem uniformem servatam *OS* dispositione uniformi servata *O corr. T* 26 incipiatur *St* 27 vespere ST^1 35 in *OSt* ex *T* potiores *O* 36 et cent. *ST* 38 cum *om. O* 40 lectionem *O eras. S* lectione *T* lectiones *t* lectio O^1 41 hymnum *OT* ymnum *S* hymnus O^1 hymni *t* versum *O eras. S* versu *T* versus O^1t impleantur O^1T *corr.* 46 suprasunt O^1 septenoctium *O* septinoctium *S* septem n. *T* 48 et ad duodecim O^1 *marg.* 51 adtendatur *OS* id adtendat *T* ut *om. S*

ebdomada psalterium ex integro numero centum quinquaginta psalmorum psallatur, et dominico die semper a caput reprendatur ad vigilias, quia nimis inertem devotionis suae servitium ostendunt monachi qui minus a psalterio cum canticis consuetudinariis per septimanae circulum psallunt, dum quando legamus sanctos patres nostros uno die hoc strenue implesse quod nos tepidi utinam septimana integra persolvamus.

XIX. DE DISCIPLINA PSALLENDI.

Ubique credimus divinam esse praesentiam, et 'oculos Domini [in omni loco] speculari bonos et malos'; maxime tamen hoc sine aliqua dubitatione credamus, cum ad opus divinum adsistimus. Ideo semper memores simus, quod ait propheta: 'Servite Domino in timore', et iterum: 'Psallite sapienter', et: 'In conspectu angelorum psallam tibi.' Ergo consideremus, qualiter oporteat in conspectu Divinitatis et angelorum eius esse; et sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostrae.

XX. DE REVERENTIA ORATIONIS.

Si, cum hominibus potentibus volumus aliqua suggerere, non praesumimus nisi cum humilitate et reverentia, quanto magis Domino Deo universorum cum omni humilitate et puritatis devotione supplicandum est! Et non in multiloquio sed in puritate cordis et conpunctione lacrimarum nos exaudiri sciamus. Et ideo brevis debet esse et pura oratio, nisi forte ex affectu inspirationis divinae

---

53 psallantur *S* a capite *St* ad caput *O*¹ 54 reprendatur *T* repredatur *O*¹ repetatur *Ot* reprehendatur *S* ad] et *O* inerti *S* iners *t* 55 servitio *S* 58 quod nos tepidi *T om. O* nos vero *S* utinam *OT* ut una *S*

XIX 3 domini *STH Proverb. 15, 3* dei *O* in omni loco *T Proverb. om. OSEH* 4 aliqua *O*¹ *marg.* 7 psallam tibi *O*¹ *marg.* 8 ergo si (*an fuit* sic?) cons. *S*

XX 4 omni *om. E* 8 nisi] si *O*

gratiae protendatur; in conventu tamen omnino brevietur oratio, et facto signo a priore omnes pariter surgant.

XXI. DE DECANIS MONASTERII.

Si maior fuerit congregatio, elegantur de ipsis fratribus boni testimonii et sanctae conversationis et constituantur decani, qui sollicitudinem gerant super decanias in omnibus secundum mandata Dei et praecepta abbatis sui. Qui decani tales elegantur in quibus securus abbas *partiat onera sua; et non elegantur per ordinem sed secundum vitae meritum et sapientiae doctrinam. Quique decani, si ex eis aliqua forte quis inflatus superbia repertus fuerit reprehensibilis, correctus semel et iterum atque *tertio si emendare noluerit, deiciatur, et alter in loco eius qui dignus est succedat. Et de praeposito eadem constituimus.

XXII. QUOMODO DORMIANT MONACHI.

Singuli per singula lecta dormiant. Lectisternia pro modo *conversationis secundum dispensationem abbatis sui accipiant. Si potest fieri, omnes in uno loco dormiant; si autem multitudo non sinet, deni aut viceni cum senioribus qui super eos solliciti sint, *pausent. Candela iugiter in eadem cella ardeat usque mane. Vestiti dormiant et cincti cingulis aut funibus, ut cultellos suos ad latus suum non habeant, dum dormiunt, ne forte per somnum vulneret dormientem, et ut parati sint monachi semper,

---

9 breviter oretur *S*

XXI 1 QUALIS DEBEAT ESSE *add. T* 2 eligantur *t* fratribus *OSH* fr̄s *T* 4 qui] et *T* suas (*post* decanias) *add. TH* 6 partiatur *H* parceat *S* 10 correctus *OS* correptus *O*[1] *marg. TH: cf. cp. 28* 12 succedat *OS* subrogetur *TH* proposito *T*

XXII 2 lectula *O corruptum ex* singula 3 dispositionem *E* sui *om. S in fine paginae* 5 si *OSH* sin *T* sinet *OS* sinit *TH* 6 pausant *E* 8 cingellis *O* ut] et *T corr.* 9 suum *ST* eorum *O om. E* dormiant *T* somnium *O* 10 vulneret (*scil.* aliquis) *OS* vulnerent *T* vulnerentur domientes *EH*

et facto signo absque mora surgentes festinent invicem se praevenire ad opus Dei, cum omni tamen gravitate et modestia. Aduliscentiores fratres iuxta se non habeant lectos, sed permixti cum senioribus. Surgentes vero ad opus Dei invicem se moderate cohortentur propter somnolentorum excusationes.

XXIII. DE EXCOMMUNICATIONE CULPARUM.

Si quis frater contumax aut inoboediens aut superbus aut murmorans aut in aliquo contrario consistens sanctae regulae et praeceptis seniorum suorum contemptor repertus fuerit: hic secundum Domini nostri praeceptum admoneatur semel et *secundo secreto a senioribus suis. Si non emendaverit, obiurgetur publice coram omnibus. Si vero neque sic *correxerit, si intellegit qualis poena sit, excommunicationi subiaceat; sin autem inprobus est, vindictae corporali subdatur.

XXIV. QUALIS DEBET ESSE MODUS EXCOMMUNICATIONIS.

Secundum modum culpae excommunicationis vel disciplinae debet extendi mensura; qui culparum modus in abbatis *pendat iudicio. Si quis tamen frater in levioribus culpis invenitur, *a mensae participatione privetur. Privati autem a mensae consortio ista erit ratio, ut in oraturio psalmum aut antefanam non inponat neque lectionem recitet usque ad satisfactionem; refectionem autem cibi post fratrum refectionem solus accipiat, ut, si verbi gratia

---

13 adul.] autem *add. O* 14 lecta *E*

XXIII 3 aut *OSE* vel *T* contrario consistens (*id est* ὤν, *ut c. 25, 5* sit persistens. *Arch. IX 307*) *OS* contrarius existens *TEH* 5 ammoneatur *ST* 6 secundo] iterum *S* secreto (*ut c. 27, 7*) *OS* secrete *TH*

XXIV 3 culpae et exc. *TH* 5 pendat *OE* pendet *T* pendit *S* pendeat *H*

fratres reficiunt sexta hora, ille nona; si fratres nona, ille vespera, usque dum satisfactione congrua veniam consequatur.

XXV. DE GRAVIORIBUS CULPIS.

Is autem frater qui gravioris culpae noxa tenetur, suspendatur a mensa simul et ab oratorio. Nullus ei fratrum in ullo iungatur consortio neque in conloquio: solus sit ad opus sibi iniunctum persistens in paenitentiae luctu sciens illam terribilem apostoli sententiam dicentis traditum eiusmodi hominem in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in diem Domini. Cibi autem refectionem solus percipiat mensura vel hora qua praeviderit abbas ei conpetere. Nec a quoquam benedicatur transeunte nec *cibum quod ei datur.

XXVI. DE HIS QUI SINE IUSSIONE IUNGUNTUR EXCOMMUNICATIS.

Si quis frater praesumpserit sine iussione abbatis fratri excommunicato quolibet modo se iungere aut loqui cum eo vel mandatum ei diregere, similem sortiatur excommunicationis vindictam.

XXVII. QUALITER DEBEAT ABBAS SOLLICITUS ESSE CIRCA EXCOMMUNICATOS.

Omni sollicitudine curam gerat abbas circa delinquentes fratres, quia 'non est opus sanis medicus sed male haben-

---

11 ille frater *T*

XXV 2 teneatur *O*[1] (*cf. 24, 6* invenitur) 4 frater in nullo *S* neque *OS* nec *T* 6 luctum *T* lucto *E* 7 *post* hominem *O*[1] *add.* satanae. *Cf. I Corinth. 5, 5* 8 in die *I Corinth. 5, 5* in diem *O* refectionem *TH* perceptionem *S* perceptione *O*. *Cf. 24, 9, 10* 10 cibum *ST* cibus *OH* 11 quod *ST* · qu[illegible] *O* qui *O*[1]*Ht*

XXVI 1 IUNGUNTUR *OS* IUNGUNT SE *T* 5 diregere *S* dirigere *OT*

XXVII 1 SOLLICITUS *om. T*

tibus.' Et ideo uti debet omni modo ut sapiens medicus: inmittere [quasi occultos consolatores] senpectas, id est seniores sapientes fratres qui quasi secreto consolentur fratrem fluctuantem et provocent ad humilitatis satisfactionem et consolentur eum, 'ne habundantiore tristitia absorbeatur', sed, sicut ait idem apostolus, 'confirmetur in eo caritas', et oretur pro eo ab omnibus. Magnopere enim debet sollicitudinem gerere abbas et omni sagacitate et industria currere, ne aliquam de ovibus sibi creditis perdat. Noverit enim se infirmarum curam suscepisse animarum, non super sanas tyrannidem; et metuat prophetae comminationem per quam dicit Deus: 'Quod crassum videbatis, adsumebatis, et quod debile erat, proiciebatis'; et pastoris boni pium imitetur exemplum, qui relictis XCVIIII ovibus in montibus abiit unam ovem quae erraverat quaerere, cuius infirmitati in tantum conpassus est, ut eam in sacris umeris suis dignaretur inponere et sic reportare ad gregem.

XXVIII. DE HIS QUI SAEPIUS CORREPTI EMENDARE NOLUERUNT.

Si quis frater frequenter correptus pro qualibet culpa, si etiam excommunicatus non emendaverit, acrior ei accedat correptio, id est ut verberum vindictae in eum procedant. Quod si nec ita correxerit aut forte, quod absit, in superbiam elatus etiam defendere voluerit opera sua, tunc abbas faciat quod sapiens medicus: si exhibuit fomenta, si unguenta adhortationum, si medicamina Scripturarum

---

6 quasi o. consolatores *OSH om. T* senpectas (*id est* sympaectas) *OSTH. Cf. praef. pg. XI* 7 secreto *St* (*ut 23, 6*) secrete *OTH* 9 abundantiori *T II Corinth. 2, 7* obsorbeatur *T* 13 currere *OT* (*ut canis pastoralis*) curare *ST corr. H* 15 adsumat (*post* tyrannidem) *add.* SO^1

XXVIII 1 DE HIIS *O* DENIS *S* 2 NOLUERINT *ST* 5 vindictae *scripsi cum O, quamquam numerus pluralis admodum insolens est:* vindictam *S* vindicta *TH* procedant *OS* procedat *TH* 7 in superbia *TH: cf. Ammian. 14, 1, 1* in fastus efferri; *Eutr. 8, 12* ad insolentiam elatus

divinarum, si ad ultimum ustionem excommunicationis vel plagarum virgae etiam, — si viderit nihil suam praevalere industriam, adhibeat etiam, quod maius est, suam et omnium fratrum pro eo orationem, ut Dominus, qui omnipotens est, operetur salutem circa infirmum fratrem. Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc iam utatur abbas ferro abscisionis, ut ait apostolus: 'Auferte malum ex vobis', et iterum: 'Infidelis si discedit, discedat', ne una ovis morbida omnem gregem contagiet.

XXIX. SI DEBEANT ITERUM RECIPI FRATRES EXEUNTES DE MONASTERIO.

Frater qui proprio vitio egreditur aut proicitur de monasterio, si reverti voluerit, spondeat prius omnem emendationem vitii pro quo egressus est; sic in ultimo gradu recipiatur, ut ex hoc eius humilitas comprobetur. Quod si denuo exierit, usque tertio ita recipiatur iam postea sciens omnem sibi reversionis aditum denegari.

XXX. DE PUERIS MINORI AETATE QUALITER CORRIPIANTUR.

Omnis aetas vel intellectus proprias debet habere mensuras; ideoque quotiens pueri vel aduliscentiores aetate aut qui minus intellegere possunt, quanta poena sit excommunicationis, — *hi tales, dum delinquunt, aut ieiuniis nimiis adfligantur aut acris verberibus coerceantur, ut sanentur.

---

10 ustionem *T* . . . ionem *tribus litteris erasis S* ultionem *O corruptum ex* ultimum 11 plagas virgarum *t* plagarum virgarum *H* 13 omnia potest *St* 15 abscissionis *recc.* *Cf. Arch. V 531* 18 contagiet] vel contaminet *t*

XXIX 3 aut proicitur *OH* aut proiciatur O^1 *rasura totidem litterarum in S om. T* 5 vitii *OH in S rasura om. T* sic *OS* et sic *TsH*

XXX 6 hii *ST* aut *om. S* 7 acribus *recc.*

XXXI. DE CELLARARIO MONASTERII QUALIS SIT.

Cellararius monasterii elegatur de congregatione sapiens, maturis moribus, sobrius, non multum edax, non elatus, non turbulentus, non iniuriosus, non tardus, non prodigus, sed timens Deum, qui omni congregationi sit sicut pater. Curam gerat *de omnibus; sine iussione abbatis nihil faciat; quae iubentur custodiat. Fratres non contristet; si quis frater ab eo forte aliqua inrationabiliter postulat, non spernendo eum contristet, sed rationabiliter cum humilitate male petenti deneget. Animam suam custodiat memor semper illud apostolicum, quia 'qui bene ministraverit, gradum bonum sibi adquirit.' Infirmorum, infantum, hospitum pauperumque cum omni sollicitudine curam gerat sciens sine dubio, quia pro his omnibus in die iudicii rationem redditurus est. Omnia vasa monasterii cunctamque substantiam ac si altaris vasa sacrata conspiciat; nihil ducat neglegendum; neque avaritiae studeat neque prodigus sit et stirpator substantiae monasterii, sed omnia mensurate faciat et secundum iussionem abbatis. Humilitatem ante omnia habeat, et cui non est substantia quod tribuatur, sermo responsionis porrigatur bonus, ut scriptum est: 'Sermo bonus super datum optimum.' Omnia quae ei iniunxerit abbas, ipsa habeat sub cura sua; a quibus eum prohibuerit, non praesumat. Fratribus constitutam annonam sine aliquo typho vel mora offerat, ut non scandalizentur, memor divini eloquii, quid mereatur 'qui scandalizaverit unum *de pusillis.' Si congregatio maior fuerit, *solacia ei dentur, a quibus adiutus et ipse aequo animo impleat officium sibi commissum. Horis conpetentibus et dentur quae danda sunt, et petantur quae petenda sunt, ut nemo perturbetur neque contristetur in domo Dei.

XXXI 2 cellarius *O*[1] 4 turbolentus *ST* 6 iussionem *T* 8 postulet *O* 13 omni *om. O* 14 in diem *T 1. man.* 18 et *om. O* stirpatur *S 1. m. T 1. m.* 20 quae *s in ras.* 23 abba *S 1. m.* 25 tyfo *S* typo *Ot* tipu *T* 30 et nemo *S*

XXXII. DE FERRAMENTIS VEL REBUS MONASTERII.

Substantia monasterii in ferramentis vel vestibus seu quibuslibet rebus praevideat abbas fratres, de quorum vita et moribus securus sit, et eis singula, ut utile iudicaverit, consignet custodienda atque recolligenda. Ex quibus abbas *brevem teneat, ut dum sibi in ipsa adsignata fratres vicissim succedunt, sciat quid dat aut quid recipit. Si quis autem sordide aut neglegenter res monasterii tractaverit, corripiatur; si non *emendaverit, disciplinae regulari subiaceat.

XXXIII. SI QUID DEBEANT MONACHI PROPRIUM HABERE.

Praecipue hoc vitium radicitus amputandum est de monasterio. Ne quis praesumat aliquid dare aut accipere sine iussione abbatis neque aliquid habere proprium, nullam omnino rem, neque codicem neque tabulas neque graffium, sed nihil omnino, *quippe quibus nec corpora sua nec voluntates licet habere in propria voluntate, omnia vero necessaria a patre sperare monasterii. Nec quicquam liceat habere quod abbas non aut dederit aut permiserit; omniaque omnibus sint communia, ut scriptum est; nec quisquam suum aliquid dicat vel praesumat. Quod si quisquam huic nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, ammonitus semel et iterum si non *emendaverit, correptioni subiaceat.

XXXII 4 provideat *S* 5 ut ille iudicaverit utile *T* 6 constituenda *OS* 9 autem] aut *O*

XXXIII 1 DEBEAT MONACHUS *ST* 6 grafium *T* 7 omnino *s sup. scr.* 10 non aut *T 1. m.* non *cum rasura S* aut non *O* non *recc.* 13 dilectari *O* 14 ammonitus *O* ammoneatur *T* correptioni *s sup. scr.* disciplinae *videtur erasum*

XXXIV. SI OMNES AEQUALITER DEBEANT ACCIPERE.

Sicut scriptum est: 'Dividebatur singulis, prout cuique opus erat.' Ubi non dicimus, ut personarum, quod absit, acceptio sit sed infirmitatum consideratio; ubi qui minus *indiget, agat Deo gratias et non contristetur; qui vero plus indiget, humilietur pro infirmitate, non extollatur pro misericordia: et ita omnia membra erunt in pace. Ante omnia ne murmurationis malum pro qualicumque causa in aliquo qualicumque verbo vel significatione appareat; quod si deprehensus fuerit, districtiori disciplinae subdatur.

XXXV. DE SEPTIMANARIIS COQUINAE.

Fratres sibi invicem serviant, ut nullus excusetur a coquinae officio, nisi aut aegritudo — aut in causa gravis utilitatis fuerit quis occupatus, quia exinde maior *mercis et caritas adquiritur. Inbecillibus autem procurentur *solacia, ut non cum tristitia hoc faciant — sed habeant omnes solacia secundum modum congregationis aut positionem loci. Si maior congregatio fuerit, cellararius excusetur a coquina, vel si qui, ut diximus, maioribus utilitatibus occupantur; ceteri sibi sub caritate invicem serviant. Egressurus de septimana sabbato munditias faciat, lintea cum quibus sibi fratres manus aut pedes tergent, lavent, pedes vero tam ipse qui egreditur quam ille qui intraturus est omnibus lavent. Vasa ministerii sui munda et sana cellarario reconsignet; qui cellararius iterum intranti consignet, ut

---

XXXIV 1 DEBENT *OT 1. m.* 7 indiget *om. O* exhibeatur ei . humilietur *S* et (*ante* non) O^1 *marg. add.* 9 murmorationis *ST* 10 vel] aut *S* 11 quis (*ante* fuerit) *add. t*

XXXV 2 sic sibi *S* ut *OS* et *T* 3 aegritudine O^1t aut si *O* 4 merces *t* 6 ut non . . . solatia *add. s marg.* 8 cellarius O^1 cellerarius *T corr.* 9 in (*ante* maioribus) *add.* O^1 *marg.* 12 aut *OS* ac *Ts* tergunt *s* lavet *ST corr.* 15 reconsignet *S* (*sed deletis litteris* re) *T* resignet *O* item *s*

sciat quod dat aut quod recipit. Septimanarii autem ante unam horam refectionis accipiant super statutam annonam singulas sibi biberes et panem, ut hora refectionis sine murmuratione et gravi labore serviant fratribus suis; in diebus tamen solemnibus usque ad missas sustineant. Intrantes et exeuntes ebdomadarii in oratorio mox matutinis finitis dominica omnium genibus provolvantur postulantes pro se orari. Egrediens autem de septimana dicat hunc versum: 'Benedictus es, Domine Deus, qui adiuvasti me et consolatus es me'; quo dicto *tertio accipiat benedictionem egrediens. Subsequatur ingrediens et dicat: 'Deus, in adiutorium meum intende, Domine, ad adiuvandum me festina'; et hoc idem *tertio repetatur ab omnibus, et accepta benedictione ingrediatur.

XXXVI. DE INFIRMIS FRATRIBUS.

Infirmorum cura ante omnia et super omnia adhibenda est, ut sicut revera Christo ita eis serviatur, quia ipse dixit: 'Infirmus fui, et visitastis me', et: 'Quod fecistis uni *de his minimis meis, mihi fecistis.' Sed et ipsi infirmi considerent in honorem Dei sibi serviri et non superfluitate sua contristent fratres suos servientes sibi; qui tamen patienter portandi sunt, quia de talibus copiosior *mercis adquiritur. Ergo cura maxima sit abbati, ne aliquam neglegentiam patiantur. Quibus fratribus infirmis sit cella super se deputata et servitor timens Deum et diligens ac sollicitus. Balnearum usus infirmis quotiens expedit offeratur, sanis autem et maxime iuvenibus tardius concedatur. Sed et carnium esus infirmis omnino debilibus pro reparatione concedatur; at ubi meliorati fuerint, a carnibus more solito omnes abstineant. Curam autem

---

16 quid . . quid *ST* recepit *S* 18 singulas *Ts* singulus *O* singulos *S* sibi *om. T* bibere et pane *O* 25 accepta benedictione *S corr. T* 26 subsequens *S pr. m.*

XXXVI 5 meis *del. S* (*Kero*) 8 conpositior *S* 9 merces *t* adqueritur *S* 15 fuerunt *T*

maximam habeat abbas, ne a cellarariis aut servitoribus neglegantur infirmi, quia ad ipsum respicit quidquid a discipulis delinquitur.

XXXVII. DE SENIBUS VEL INFANTIBUS.

Licet ipsa natura humana trahatur ad misericordiam in his aetatibus, senum videlicet et infantum, tamen et regulae auctoritas eis prospiciat. Consideretur semper in eis inbecillitas, et *nullatenus eis districtio regulae teneatur in alimentis; sed sit in eis pia consideratio, et praeveniant horas canonicas.

XXXVIII. DE EBDOMADARIO LECTORE.

Mensae fratrum edentium lectio deesse non debet. Ne fortuito casu quis arripuerit codicem legere ibi; sed lecturus tota ebdomada dominica ingrediatur. Qui ingrediens post missas et communionem petat ab omnibus pro se orari, ut avertat ab ipso Deus spiritum elationis; et dicat hunc versum in oratorio tertio cum omnibus ipso tamen incipiente: 'Domine, labia mea aperies, et os meum adnuntiabit laudem tuam'; et sic accepta benedictione ingrediatur ad legendum. Et summum fiat silentium ad mensam, ut nullius musitatio vel vox nisi solius legentis ibi audiatur. Quae vero necessaria sunt comedentibus et bibentibus, sic sibi vicibus ministrent fratres, ut nullus *indigeat petere aliquid. Si quid tamen opus fuerit, sonitu cuiuscumque signi potius petatur quam voce; nec praesumat ibi aliquis

---

17 a (*ante* cellarariis) *add.* O^1 aut a serv. *t* 18 quia ad *O* et *T* ad *St sup. scr.*

XXXVII 2 humana *add.* O^1 trahitur *O* 4 propitiatur *S* 5 ullatenus *T 1. m.* 6 praeveniat *O*

XXXVIII 2 mensae O^1 mensis *T* mensa *OS* edentium *t sup. scr. et del.* nec O^1 3 fortuitu *ST* qui *T 1. m.* sibi O^1 sed O^1T se *OS* 6 dicatur hic versus *T* 7 cum *OS* ab *T* 10 fratribus (*ante* fiat) *add.* O^1 *marg.* ad mensam *om.* *T* 13 vicissim *T* 14 cum (*ante* sonitu) *add.* O^1

de ipsa lectione aut aliunde quicquam requirere, ne detur occasio; nisi forte prior pro aedificatione voluerit aliquid breviter dicere. Frater autem [lector] ebdomadarius accipiat mixtum, priusquam incipiat legere, propter communionem sanctam et ne forte grave sit ei ieiunium sustinere; postea autem cum coquinae ebdomadariis et servitoribus *reficiat. Fratres autem non per ordinem legant aut cantent, sed qui aedificent audientes.

XXXIX. DE MENSURA CIBI.

Sufficere credimus ad refectionem cotidianam tam sextae quam nonae omnibus mensis cocta duo pulmentaria *propter diversorum infirmitatibus, ut forte qui ex illo non potuerit edere, ex alio reficiatur. Ergo duo pulmentaria cocta fratribus omnibus sufficiant. Et si fuerit, unde poma aut nascentia leguminum, addatur et tertium. Panis libra una propensa sufficiat in die, sive una sit refectio sive prandii et cenae. Quod si cenaturi sunt, de eadem libra tertia pars a cellario servetur reddenda cenandis. Quod si labor forte factus fuerit maior, in arbitrio et potestate abbatis erit, si expediat aliquid augere remota prae omnibus crapula, ut numquam *subripiat monacho indigeries, quia nihil sic contrarium est homini christiano quomodo crapula, sicut ait Dominus noster: 'Videte, ne graventur corda vestra crapula.' Pueris vero minore aetate non eadem servetur quantitas sed minor quam maioribus, servata in omnibus parcitate. Carnium vero quadrupedum omnino ab omnibus abstineatur comestio praeter omnino debiles et aegrotos.

---

16 querere non *S* 17 occ.* *maligno?* 18 lector *om. O*
XXXIX 1 CIBI *S* CIBUS *OT* CIBORUM *T pr. m. corr.*
4 infirmitatibus *T in OS erasum* infirmitates *S corr. t* infirmitate *O*[1] illo] uno *S* 7 tertius *O* 9 cellerario *T corr.* cellario *S* 10 cenaturis *st* 13 et ut *Ts* 14 homini *scripsi cum O* omni *ST* 16 in crapula *recc. Luc. 21, 34*
minori *O* 18 quadrupedium *O*[1] omnino *O erasum in S* omnimodo *Ts* 19 et *OSt om. T*

XL. DE MENSURA POTUS.

'Unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius sic, alius vero sic'; et ideo cum aliqua scrupulositate a nobis mensura victus aliorum constituitur; tamen infirmorum contuentes inbecillitatem credimus eminam vini per singulos sufficere per diem. Quibus autem donat Deus tolerantiam abstinentiae, propriam se habituros mercedem sciant. Quod si aut loci necessitas aut labor aut ardor aestatis amplius poposcerit, in arbitrio prioris consistat, *considerans in omnibus, ne subrepat satietas aut ebrietas. Licet legamus vinum omnino monachorum non esse, [sed] quia nostris temporibus id monachis persuaderi non potest, saltim vel hoc consentiamus, ut non usque ad satietatem bibamus sed parcius, quia 'vinum apostatare facit etiam sapientes.' Ubi autem necessitas loci exposcit, ut nec suprascripta mensura inveniri possit sed multo minus aut ex toto nihil, benedicant Deum qui ibi habitant, et non murmurent hoc ante omnia admonentes, ut absque murmurationibus sint.

XLI. QUIBUS HORIS OPORTET REFICERE.

A sancto pascha usque ad pentecosten ad sextam *reficiant fratres et ad seram cenent. *A pentecosten autem tota aestate, si labores agrorum non habent monachi, aut nimietas aestatis non perturbat, quarta et sexta feria ieiunent usque ad nonam; reliquis diebus ad sextam prandeant. Quae prandii sexta, si opera in agro habuerint, aut aestatis fervor nimius fuerit, continuanda erit, et in abbatis sit providentia. Et sic omnia temperet atque disponat, *qua-

---

XL 5 contuentes *Ts marg.* cogitantes continentiae *O erasum in S* 8 aut (*ante* labor) *O erasum in S* vel *Ts* 9 in arb. p. c. *add.* O^1 10 in (*ante* omnibus) *om. S* suprepta *S* 11 sed *fort. del.* 13 saltem *t* 17 benedicat . . habitet . . murmuret *O num. plur. restit.* O^1

XLI 1 FRATRES *add. S* 3 pentecoste *s* 7 operas *T sed erasa ult. litt.* agris *Ts*

liter et animae salventur, et quod faciunt fratres absque [iusta] murmuratione faciant. *Ab idus autem septembris usque ad caput quadragesimae ad nonam semper reficiant. In quadragesima vero usque in pascha ad vesperam reficiant. Ipsa autem vespera sic agatur, ut lumen lucernae non *indigeant reficientes, sed luce adhuc diei omnia consummentur. Sed et omni tempore sive cena sive refectionis hora sic temperetur ut luce fiant omnia.

XLII. UT POST COMPLETORIUM NEMO LOQUATUR.

Omni tempore silentium debent *studere monachi, maxime tamen nocturnis horis. Et ideo omni tempore sive ieiunii sive prandii: si tempus fuerit prandii, *mox surrexerint a cena, sedeant omnes in uno, et legat unus Collationes vel Vitas patrum aut certe aliquid quod aedificet audientes (non autem Eptaticum aut Regum, quia infirmis intellectibus non erit utile illa hora hanc Scripturam audire; aliis [vero] horis legantur) — si autem ieiunii dies fuerint, dicta vespera parvo intervallo mox accedant ad lectionem Collationum, ut diximus; et lectis quattuor aut quinque foliis vel quantum hora permittit, omnibus in unum occurrentibus per hanc moram lectionis nisi quis forte in adsignato sibi commisso fuerit occupatus, — omnes ergo in unum positi conpleant, et exeuntes a conpletoriis nulla sit licentia denuo cuiquam loqui aliquid. Quod si inventus fuerit quisquam hanc praevaricari taci-

---

11 iusta *inclusi: om. OS* iustam *T pr. m.* ixta *S marg.* ulla *t* idibus *st* septembres *T* septembribus *st* 13 vesperum *O* 14 autem *O* tamen *Ts om. S* 17 ut cum luce *O*

XLII 1 UT . . LOQUATUR] DE SILENTIO *O* 3 silentio *O* studire S 5 mox ut s. *O*[1] 6 uno *S cum rasura* uno loco *O* unum *T* 7 aliquid *O* aliud *ST* 8 non autem *T s marg. om. OS* 10 vero *om. O* 12 collectionum *O* 14 concurrentibus *s marg.* per . . lectionis *add. O*[1] *marg.* 15 nisi *scripsi cum O erasum in S* si *Ts. Cf. 48, 39* quis *OS* qui *Ts* fuerit *O* fu . . it *S* fuit *T* 18 praevaricare *T pr. m. et s*

turnitatis regulam, gravi vindictae subiaceat; excepto si necessitas hospitum supervenerit, aut forte abbas alicui aliquid iusserit; quod tamen et ipsud cum summa gravitate et moderatione honestissime fiat.

XLIII. DE HIS QUI AD OPUS DEI VEL AD MENSAM TARDE OCCURRUNT.

Ad horam divini officii *mox ut auditum fuerit signum, relictis omnibus quaelibet fuerint in manibus, summa cum festinatione curratur, cum gravitate tamen, ut non scurrilitas inveniat fomitem. Ergo nihil operi Dei praeponatur. Quod si quis ad nocturnas vigilias post 'Gloriam' psalmi nonagesimi quarti 'Venite, exultemus in domino', quem propter hoc omnino subtrahendo et morose volumus dici, occurrerit, non stet in ordine suo in choro, sed ultimus omnium stet aut in loco quem talibus neglegentibus seorsum constituerit abbas, ut videantur ab ipso vel ab omnibus, usque dum conpleto opere Dei publica satisfactione paeniteat. Ideo autem eos in ultimo aut seorsum iudicavimus debere stare, ut visi ab omnibus vel pro ipsa verecundia sua *emendent. Nam si foris oratorium remaneant, erit forte talis qui se aut recollocet, et dormit aut certe sedit sibi foris vel fabulis vacat, et datur occasio maligno; — sed ingrediantur intus, ut nec totum perdant et de reliquo emendent. Diurnis autem horis qui ad opus Dei post versum et 'Gloriam' primi psalmi qui post versum dicitur, non

---

19 vindicta *S* 20 fortasse *O* 21 ipsut *S* ipsum *t*
XLIII 3 mox ut *OSt* mox *T* auditus . . signus *T* 6 opere *T* 7 ad nocturnas vigilias *S ut 43,20. 50,4* ex nocturnis vigiliis *O* in n. v. *T* 8 venite e. in d. *O in S rasura quinque versuum om. T. Cf. 9,7* 9 protrahendo *in S pr. m. vid. scriptum fuisse* 10 stet *erasum in O* 12 videatur *S corr. T corr.* 14 loco (*post* ultimo) *add.* O^1 *marg.* 15 sua *om. O* 16 emendentur *s* for . s *S una litt. erasa* oratorio *O in S erasum* oratorium *Ts: cf. 3,18* remanent *O* 17 conlocet *O in T* re *sup. scr. 1. m.* dormiat *St* sedet *S* sedeat *S corr.* 18 foras *S* vacat *st* 19 ingrediatur *T* intro *t erasum in S*

occurrerit, lege qua supra diximus, in ultimo stet nec praesumat sociari choro psallentium usque ad satisfactionem, nisi forte abbas licentiam dederit permissione sua, ita tamen ut satisfaciat reus ex hoc.

Ad mensam autem qui ante versum non occurrerit, ut *simul omnes dicant versum et orent et sub uno omnes accedant ad mensam — qui per neglegentiam suam aut vitio non occurrerit, usque ad secundam vicem pro id corripiatur. Si denuo non *emendaverit, non permittatur ad mensae communis participationem, sed sequestratus a consortio omnium *reficiat solus sublata ei portione sua vini usque ad satisfactionem et emendationem. Similiter autem patiatur qui ad illum versum non fuerit praesens qui post cibum dicitur. Ne quis praesumat ante statutam horam vel postea quidquam cibi aut potus sibi sumere. Sed et cui offertur aliquid a priore, et accipere rennuit, hora qua desideraverit hoc quod prius recusavit aut aliud, omnino nihil accipiat usque ad emendationem congruam.

XLIV. DE HIS QUI EXCOMMUNICANTUR QUOMODO SATISFACIANT.

Qui pro gravibus culpis ab oratorio et a mensa excommunicantur: hora qua opus Dei in oraturio percelebratur, ante foris oraturii prostratus iaceat et nihil dicens nisi tantum posito in terra capite stratus pronus omnium de oraturio exeuntium pedibus. Et hoc tamdiu faciat, usque dum abbas iudicaverit satisfactum esse. Qui dum

---

22 stent *Ts* 23 praesumant *Ts* 24 permissione *O et ita probabiliter S* remissione *T et s in rasura* 26 et simul *O*
28 qui . . suam *om. O* 29 usque secunda vice *T* id *O erasum in S* hoc *T* 33 vini *O* vinum *T* a vino *S* de vino *st* 34 ad *OS* et ad *Ts* 35 ne *OS* et ne *Ts* 36 sibi sumere *O* praesumere *S* sumere (*deleto* prae) *T* 37 rennuit *ST* renuet *OS corr.* renuerit O^1s 38 aut *om. OS* 39 percipiat *T*
XLIV 3 gravioribus O^1T*: cf. 44,* 5 fores O^1S et *om. T* 6 terram *O*

iussus ab abbate venerit, volvat se ipsius abbatis, deinde omnium vestigiis, ut orent pro ipso. Et tunc, si iusserit abbas, recipiatur in choro vel ordine quo abbas decreverit, ita plane, ut psalmum aut lectionem vel aliud quid non praesumat in oratorio *inponere, nisi iterum abbas iubeat. Et omnibus horis, dum conpletur opus Dei, proiciat se in terra in loco quo stat. Et sic satisfaciat, usque dum ei iubeat abbas, ut quiescat iam ab hac satisfactione. Qui vero pro levibus culpis excommunicantur tantum a mensa, in oraturio satisfaciant usque ad iussionem abbatis. Hoc perficiant, usque dum benedicat et dicat: Sufficit.

XLV. DE HIS QUI FALLUNTUR IN ORATORIO.

Si quis, dum pronuntiat psalmum responsorium aut antefanam vel lectionem, *fallitus fuerit, nisi satisfactione ibi coram omnibus humiliatus fuerit [et a senioribus pro excessu suo castigatus non se recognoverit excessisse], maiori vindictae subiaceat, *quippe qui noluit humilitate corrigere quod neglegentia deliquit. Infantes autem pro tali culpa vapulent.

XLVI. DE HIS QUI IN ALIQUIBUS REBUS DELINQUUNT.

Si quis, dum in labore quovis, in coquina, in cellario, in monasterio, in pistrino, in *orto, in arte aliqua, dum laborat, vel in quocumque loco aliquid deliquerit aut fregerit quippiam aut perdiderit vel aliquid excesserit ibi, et non veniens continuo ante abbatem vel congregationem ipse ultro satisfecerit et prodiderit delictum suum: dum

---

12 plane *OS* sane *T* 14 perconpletur *S* 16 iubeat iterum a. *T* 18 et in *O*

XLV 4 et . . excessisse *unus S* 6 vindacta *S* 7 in (*ante* negl.) *add.* *O*[1] autem] vero *O* 8 vapulant *O*

XLVI ALIIS QUIBUSLIBET *T* *quod emendandi studio debetur: cf. 46, 5* 2 DELINQUANT *O* 6 aliquid *O* aut quid *S* aliud quid *T* ibi *O* ubi& *S* ubiubi *T*

per alium cognitum fuerit, maiori subiaceat emendationi. Animae vero peccati causa si fuerit latens, tantum abbati aut spiritalibus senioribus patefaciat, qui sciant curare et sua et aliena vulnera, non detegere et publicare.

XLVII. DE SIGNIFICANDA HORA OPERIS DEI.

Nuntianda hora operis Dei die noctuque sit cura abbatis aut ipse nuntiare aut tali sollicito fratri iniungat hanc curam, ut omnia horis conpetentibus compleantur. Psalmos autem vel antefonas post abbatem ordine suo quibus iussum fuerit *inponant. Cantare autem *vel legere non praesumat nisi qui potest ipsud officium implere, ut aedificentur audientes, quod cum humilitate et gravitate et tremore fiat, et cui iusserit abbas.

XLVIII. DE OPERA MANUUM COTIDIANA.

Otiositas inimica est animae, et ideo certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum, certis iterum horis in lectione divina. Ideoque hac dispositione credimus utraque tempora ordinari: id est ut a pascha usque kalendas octobris a mane exeuntes a prima hora usque paene quartam laborent quod necessarium fuerit; ab hora autem quarta usque horam *quasi sextam lectioni vacent. Post sextam autem surgentes a mensa pausent in lecta sua cum omni silentio, aut forte qui voluerit legere sibi, sic legat, ut

---

10 vero] venia *O* veniam *S* si *in T ante* animae 11 et (*ante* sua) *om. T* 12 aliorum *S*

XLVII 2 diei noctisque *erasum vid. in T* sit *T* sub *OS an scriptum fuit* sit sub? 4 impleantur *O* 5 psalmus *T* 6 vel *O* et *TS* 7 praesumant *S* possunt *S 1. m.* ipsum *Ost*

XLVIII 4 hac] ac *S 1. m. T 1. m.* 5 usque ad *S 1. m. t* usque *om. O add. O*[1] *marg.* 6 quarta *O* 7 quod eis n. *O* 8 quasi *scripsi cum ST* qua *O* sexta *T. Sequitur in OT* agent, *sed in T lineola suprascripta, quare delevi* agentem *S* 9 lectis suis *t* lectulis suis *S* 10 sic sibi *O*

alterum non inquietet. Agatur nona temperius, mediante octava hora, et iterum quod faciendum est operentur usque ad vesperam. Si autem necessitas loci aut paupertas exegerit, ut ad fruges recolligendas per se occupentur, non contristentur, quia tunc vere monachi sunt, si labore manuum suarum vivunt sicut et patres nostri et apostoli. Omnia tamen mensurate fiant propter pusillanimes.

*A kalendas autem octobris usque ad caput quadragesimae usque ad horam secundam plenam lectioni vacent; hora secunda agatur tertia, et usque nonam omnes in opus suum laborent quod eis iniungitur. Facto autem primo signo horae nonae disiungant [se] ab opere suo singuli et sint parati, dum secundum signum pulsaverit. Post refectionem autem vacent lectionibus suis aut psalmis. In quadragesimae vero diebus a mane usque ad tertiam plenam vacent lectionibus suis et usque decimam [horam] plenam operentur quod eis iniungitur. In quibus diebus quadragesimae accipiant omnes singulos codices de bibliotheca quos per ordinem ex integro legant, qui codices in caput quadragesimae dandi sunt. Ante omnia sane deputentur unus aut duo seniores qui circumeant monasterium horis quibus vacant fratres lectioni, et videant, ne forte inveniatur frater acediosus qui vacat otio aut fabulis et non est intentus lectioni et non solum sibi inutilis est, sed etiam alios extollit. Hic talis si, quod absit, repertus

---

11 alterum *OS 1. m.* alium *T* inquietat *S pr. m. et erasum vid. in O* et (*post* inquietet) *add. ST* 12 iterum] ideo *O* 13 exigerit *Ot recte fortasse* 14 recollegendas T^1 colligendas *O* 15 veri *S pr. m.* 18 kalendas *O* kalendis *ST* octobris *O* octobres *T* octobribus *S* ad (*ante* caput) *T sup. scr.* 19 ad *OS pr. m.* in *T* 20 hora secunda plena *T* nonam] ad nonam *S pr. m.* hora nona *O* 22 disiungant se *O* disiungant *St* deiungant *T* opera sua *ST*

23 *Post* pulsaverit *OT addunt* mox ut auditum fuerit signum relictis omnibus quaelibet summa cum festinatione curratur *male huc translata ex 43, 3—5 et deleta a* O^1 25 a mane *add.* O^1 *marg.* ad *om. T* 26 [horam] *om. O* 30 deputetur *O* 32 lectioni *tribus litteris erasis O, fort.* lectionibus 35 distollit *Ts*

fuerit, corripiatur semel et secundo; si non emendaverit, correctioni regulari subiaceat taliter, ut ceteri timeant. Neque frater ad fratrem iungatur horis inconpetentibus. Dominico item die lectioni vacent omnes excepto his qui variis officiis deputati sunt. Si quis vero ità neglegens et desidiosus fuerit, ut non velit aut non possit meditare aut legere, iniungatur ei opus quod faciat, ut non vacet. Fratribus infirmis aut delicatis tale opus aut ars iniungatur, ut nec otiosi sint nec violentia laboris opprimantur aut effugentur; quorum inbecillitas ab abbate consideranda est.

XLIX. DE QUADRAGESIMAE OBSERVATIONE.

*Licet omni tempore vita monachi quadragesimae debet observationem habere, tamen quia paucorum est ista virtus, ideo suademus istis diebus quadragesimae omni puritate vitam suam custodire, omnes pariter et neglegentias aliorum temporum his diebus sanctis diluere. Quod tunc digne fit, si ab omnibus vitiis temperamus, orationi cum fletibus, lectioni et conpunctioni cordis atque abstinentiae operam damus. Ergo his diebus augeamus nobis aliquid solito penso servitutis nostrae: orationes peculiares, ciborum et potus abstinentiam, ut unusquisque super mensuram sibi indictam aliquid propria voluntate 'cum gaudio sancti Spiritus' offerat Deo, id est subtrahat corpori suo de cibo, de potu, de somno, de loquacitate, de scurrilitate, et cum spiritalis desiderii gaudio sanctum pascha exspectet. Hoc ipsud tamen quod unusquisque offerit, abbati suo suggerat, et cum eius fiat oratione et voluntate; quia quod sine

---

37 correptioni *T* 39 excepto *OST* exceptis *os* his *ST* hiis *O: fort. scrib.* hos 41 et] aut *S pr. m.* meditare *OT* meditari O^1*S* 43 tale opus *O* talis opera *ST* 44 violenti *Ts* 45 effugantur *O*

XLIX 5 et *ST erasum in O* aliorum temporum *om. OS pr. m.* 7 temperemus *st* 9 demus *O* 10 pensu *T* 13 subtrahat se *S* 15 spectet *S* 16 offeret *St* 17 vel vol. *O fort. recte*

voluntate patris spiritalis fit, praesumptioni deputabitur et vanae gloriae, non mercedi. Ergo cum voluntate abbatis omnia agenda sunt.

L. DE FRATRIBUS QUI LONGE AB ORATORIO LABORANT AUT IN VIA SUNT.

Fratres qui omnino longe sunt [in labore] et non possunt occurrere hora conpetenti ad oratorium — et abbas hoc perpenderit, quia ita est — agant ibi opus Dei ubi operantur cum tremore divino flectentes genua. Similiter qui in itinere *directi sunt, non eos praetereant horae constitutae; sed ut possunt agant sibi et servitutis pensum non neglegant reddere.

LI. DE FRATRIBUS QUI NON LONGE SATIS PROFICISCUNTUR.

Frater qui pro quovis responso dirigitur et ea die speratur reverti ad monasterium, non praesumat foris manducare, etiamsi [omnino] a quovis rogetur, nisi forte ei ab abbate suo praecipiatur. Quod si aliter fecerit, excommunicetur.

LII. DE ORATORIO MONASTERII.

Oratorium hoc sit quod dicitur; nec ibi quicquam aliud geratur aut condatur. Expleto opere Dei omnes cum summo silentio exeant, et agatur reverentia Deo, ut frater qui forte sibi peculiariter vult orare, non inpediatur alterius inprobitate. Sed et si alter vult sibi forte secretius orare, simpliciter intret et oret, non in clamosa voce sed

---

18 voluntate *O* permissione *Ts sup. scr. om. S*

L 2 LABORENT *S* SUA *O* 3 in labore *Ts om. S* 5 perpenderit *O* perpendit *S* perpendet *T*[1] ibi *O* ibidem *ST* 6 operentur *O* 9 neglant *O*

LI 4 foras *S* 5 omnino *Ts om. OS* rogetur a quovis *T*

LII 3 aliud *om. O* 4 abeatur *T* habeatur *T corr.*

in lacrimis et intentione cordis. Ergo qui simile opus non facit, non permittatur *expleto opere Dei remorari [in oratorio], sicut dictum est, ne alius impedimentum patiatur.

LIII. DE HOSPITIBUS SUSCIPIENDIS.

Omnes supervenientes hospites tamquam Christus suscipiantur, quia ipse dicturus est: 'Hospis fui, et suscepistis me'; et omnibus congruus honor exhibeatur, maxime domesticis fidei et peregrinis. Ut ergo nuntiatus fuerit hospis, occurratur ei a priore vel a fratribus cum omni officio caritatis; et *primitus orent pariter et sic sibi socientur in pace. Quod pacis osculum non prius offeratur nisi oratione praemissa propter inlusiones diabolicas. In ipsa autem salutatione omnis exhibeatur humilitas omnibus venientibus sive discedentibus hospitibus: inclinato capite vel prostrato omni corpore [in terra] Christus in eis adoretur qui et suscipitur. Suscepti autem hospites ducantur ad orationem, et postea sedeat cum eis prior aut *cui iusserit ipse. Legatur coram hospite lex divina, ut aedificetur, et post haec omnis [ei] exhibeatur humanitas. Ieiunium a priore frangatur propter hospitem, nisi forte praecipuus sit dies ieiunii qui non possit violari; fratres autem consuetudines ieiuniorum prosequantur. Aquam in manibus abbas hospitibus det; pedes hospitibus omnibus tam abbas quam cuncta congregatio lavet; quibus lotis hunc versum dicant: 'Suscipimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.' Pauperum et peregrinorum [maxime] susceptioni cura *sollicite exhibeatur, quia in ipsis magis

---

9 expleto *ST sup. scr.* explicito *OTs marg.* 10 in oratorio *om. O*

LIII 2 Christo *erasum in O* Christus *corr.* 3 hospes *s ut v. 5* 12 in terra *Ts* in terram *St om. O* 14 cui] quem *O* 16 ei O^1Ts e *O om. S* 19 consuetudinem *O* 21 abba *E* 22 suscipimus *OS* suscepimus *TEs. Cf. Psalm. 47, 10* 23 maxime *TEs om. OS*

Christus suscipitur; nam divitum terror ipse sibi exigit honorem.

Coquina abbatis et hospitum super se sit, ut incertis horis supervenientes hospites qui numquam desunt monasterio, non inquietentur fratres. In qua coquina ad annum ingrediantur duo fratres qui *ipsud officium bene impleant. Quibus ut indigent *solacia ministrentur, ut absque murmuratione serviant; et iterum, quando occupationem minorem habent, exeant ubi eis imperatur in opera. Et non solum ipsis sed et in omnibus officiis monasterii ista sit consideratio, ut quando *indigent solacia accomodentur eis, et iterum quando vacant, oboediant imperatis. Item et cellam hospitum habeat adsignatam frater cuius animam timor Dei possidet; ubi sint lecti strati sufficienter, et domus Dei a sapientibus [et] sapienter administretur. Hospitibus autem cui non praecipitur *nullatenus societur neque conloquatur; sed si *obviaverit aut viderit, salutatis humiliter, ut diximus, et petita benedictione pertranseat dicens sibi non licere conloqui cum hospite.

LIV. SI DEBEAT MONACHUS LITTERAS VEL ALIQUID SUSCIPERE.

*Nullatenus liceat monacho neque a parentibus suis neque a quoquam hominum nec sibi invicem litteras, eulogias vel quaelibet munuscula accipere aut dare sine praecepto abbatis. Quod si etiam a parentibus suis ei quicquam *directum fuerit, non praesumat suscipere illud, nisi prius indicatum fuerit abbati. Quod si iusserit suscipi, in abbatis sit potestate, cui illud iubeat dare; et non contristetur frater cui forte directum fuerat, ut non detur occasio diabulo. Qui autem aliter praesumpserit, disciplinae regulari subiaceat.

---

29 quam coquinam *ST* 31 amministrentur *Ts* 32 serviant] sint *O* 33 imperetur O^1 38 possideat O^1 39 et *ST* *om. O al.* 40 ullatenus T^1

LIV 3 licet *S: cf. ad 2, 9. 63, 20* 5 praeceptum *S* 6 eis *O* 7 praesumant *O* 9 dari *recc.* 10 fuerit *S*

LV. DE VESTIARIO ET CALCIARIO FRATRUM.

Vestimenta fratribus secundum locorum qualitatem ubi habitant vel aerum temperiem dentur, quia in frigidis regionibus amplius *indigetur, in calidis vero minus. Haec ergo consideratio apud abbatem est. Nos tamen mediocribus locis sufficere credimus monachis per singulos cucullam et tunicam (cucullam in hieme villosam, in aestate puram aut vetustam), et scapulare propter opera, indumenta pedum pedules et caligas. De quarum rerum omnium colore aut grossitudine non causentur monachi; sed quales inveniri possunt in provincia qua habitant, aut quod vilius conparari possit. Abbas autem de mensura provideat, ut non sint curta ipsa vestimenta utentibus ea sed mensurata. Accipientes nova vetera semper reddant in praesenti reponenda in vestiario propter pauperes. Sufficit enim monacho duas tunicas et duas cucullas habere propter noctes et propter lavare ipsas res; iam quod supra fuerit superfluum est, amputari debet. Et pedules et quodcumque est vetere reddant, dum accipiunt novum. Femoralia hii qui in via *diriguntur de vestiario accipiant; qui revertentes lota ibi restituant. Et cucullae et tunicae sint aliquanto *a solito quas habent modice meliores; quas exeuntes in via accipiant de vestiario et revertentes restituant. Stramenta autem lectorum sufficiat matta, sagum et lena et capitale. Quae tamen lecta frequenter ab abbate scrutinanda sunt propter opus peculiare ne inveniatur. Et

---

LV ET *OS* VEL *T*   2 qualitatibus *S*   3 aerum *erasum in O videtur fuisse* hiemis   dantur *T pr. m.*   5 apud a. *O al.* penes a. *Ts*   in abbate *T corr.* abbate *S*   8 aut] vel *O*   11 invenire *OS*   habitant *eras. in T* degunt *t*   12 conparare *O*   possit *ST* possunt *OT corr.* potest *vulg.*   mensura] vestiario *T pr. m.*   16 duos *ST*   18 amputare *T*   19 vetere *S* vetera *OT* vetus *st*   novum *eras. in O* nova *corr.*   hi *S*   20 qui *OS* quae *T cf. tamen v. 22*   24 sufficiant *T*   25 lina *O*   lecta *S sed* a *erasum* lecti *st*   26 scrutandi *s* scrutinandi *t*

si cui inventum fuerit quod ab abbate non acceperit, gravissimae disciplinae subiaceat. Et ut hoc vitium peculiaris radicitus amputetur, dentur ab abbate omnia quae sunt necessaria, id est cuculla, tunica, pedules, caligas, bracile, cultello, graffio, acu, mappula, tabulas, ut omnis auferatur necessitatis excusatio. A quo tamen abbate semper consideretur illa sententia Actuum Apostulorum, quia 'dabatur singulis, prout cuique opus erat.' Ita ergo et abbas consideret infirmitates indigentium, non malam voluntatem invidentium; in omnibus tamen iudiciis suis Dei retributionem cogitet.

LVI. DE MENSA ABBATIS.

Mensa abbatis cum peregrinis et hospitibus sit semper. Quotiens tamen *minus sunt hospites, quos vult de fratribus vocare in ipsius sit potestate; seniorem tamen unum, aut duos, semper cum fratribus dimittendum propter disciplinam.

LVII. DE ARTIFICIBUS MONASTERII.

Artifices si sunt in monasterio, cum omni humilitate faciant ipsas artes, si permiserit abbas. Quod si aliquis ex eis extollitur pro scientia artis suae, eo quod videatur aliquid conferre monasterio, hic talis egeratur ab ipsa arte et denuo per eam non transeat, nisi forte humiliato ei iterum abbas iubeat. Si quid vero ex operibus artificum venundandum est, videant ipsi per quorum manus trans-

---

27 acciperit *E* accepit *T* 30 caligas *OST* *om.* *E* 31 cultello *O* *eras.* *S* cultellum *ET* cultellus $O^1 t$ graffium O^1 grafyum *E* graphium *T* acu *O* ac *S* acum *T* acus *s* tabulas *O* tabolas *T* *pr. m.* tabulae *S* 33 Act. apost.] *4, 8* 34 abba *E* 35 mala voluntate *OE*

LVI 2 per. et h. *OSE* h. et p. *T* 4 seniorem *S* seniore *T* *corr.* senior *O* seniores *T* unum *St* unus *O* uno *T* 5 duo *ost* dimittendi sunt *in ras.* O^1

LVII 1 ARTIFICES *T* 5 egeratur *scripsi* egrediatur *O* segregatur O^1 erigatur *Ts* evellatur *S*

igenda sint, ne aliquam fraudem praesumant inferre; *memorentur semper Ananiae et Saphirae, ne forte mortem quam illi in corpore pertulerunt, hanc isti vel omnes qui aliquam fraudem de rebus monasterii fecerint, in anima patiantur. In ipsis autem pretiis non *subripiat avaritiae malum, sed semper aliquantulum vilius detur quam ab aliis saecularibus datur, 'ut in omnibus glorificetur Deus.'

LVIII. DE DISCIPLINA SUSCIPIENDORUM FRATRUM.

Noviter veniens quis ad conversionem, non ei facilis tribuatur ingressus; sed sicut ait apostolus, 'probate spiritus, si ex Deo sunt.' Ergo si veniens perseveraverit pulsans et inlatas sibi iniurias et difficultatem ingressus post quattuor aut quinque dies visus fuerit patienter portare et persistere petitioni suae, adnuatur ei ingressus, et sit in cella hospitum paucis diebus. Postea autem sit in cella noviciorum ubi *meditet et manducet et dormiat. Et senior ei talis deputetur qui aptus sit ad lucrandas animas, qui super eos omnino curiose intendat et sollicitus sit, si revera Deum quaerit, si sollicitus est ad opus Dei, ad oboedientiam, ad obprobria. Praedicantur ei omnia dura et aspera per quae itur ad Deum. Si promiserit de stabilitatis suae perseverantia, post duorum mensuum circulum legatur ei haec regula per ordinem, et dicatur ei: Ecce lex sub qua militare vis; si potes observare, ingredere; si vero non potes, liber discede. Si adhuc steterit, tunc ducatur in supradictam cellam noviciorum et iterum probetur in omni patientia. Et post sex mensuum cir-

---

9 aliqua fraude *O* in aliqua fraude *S* inferre *om. T* 11 vel *add.* O^1 *marg.* 13 subripiat (= subrepat) *OT* subripiant *S* 15 datur *O in S rasura* dari potest *Ts*

LVIII 3 conversationem *Os* 4 ait *om. O* 6 inlata T^1 10 meditent T^1 meditetur *ost* manducent *et* dormiant *T* 11 ei≡ *O* eis *ST* 14 praedicentur *T* 15 per *OS sup. scr.* 16 mensum *T corr.* 20 superdictam *OS*

cuitum legatur ei regula, ut sciat ad quod ingreditur. Et si adhuc stat, post quattuor menses iterum legatur ei [eadem] regula. Et si habita secum deliberatione promiserit se omnia custodire et cuncta sibi imperata servare, tunc suscipiatur in congregationem sciens e lege regulae constitutum, quod ei ex illa die non liceat egredi de monasterio nec collum excutere desub iugo regulae, quem sub tam morosa deliberatione licuit ei excusare aut suscipere.

Suscipiendus autem in oraturio coram omnibus promittat de stabilitate sua et conversione morum suorum et oboedientia coram Deo et sanctis eius, ut si aliquando aliter fecerit, ab eo se damnandum sciat quem inridet. De qua promissione sua faciat petitionem ad nomen sanctorum quorum reliquiae ibi sunt et abbate praesente. Quam petitionem manu sua scribat, aut certe, si non scit litteras, alter ab eo rogatus scribat, et ille novicius signum faciat, et manu sua eam super altare ponat. Quam dum posuerit, incipiat ipse novicius mox hunc versum: 'Suscipe me, Domine, secundum eloquium tuum, et vivam; et ne confundas me ab exspectatione mea.' Quem versum omnis congregatio *tertio respondeat adiungentes 'Gloria Patri.' Tunc ille frater novicius prosternatur singulorum pedibus, ut orent pro eo; et iam ex illa die in congregatione reputetur. Res si quas habet, aut eroget prius pauperibus aut facta solemniter donatione conferat monasterio nihil sibi reservans ex omnibus, *quippe qui ex illo die nec proprii corporis potestatem se habere scit. Mox ergo in oratorio exuatur rebus propriis quibus vestitus est, et in-

---

22 relegatur *recc.* 23 relegatur *Ts* 24 eadem *Ts om. OS* 26 congregatione *ST* e lege *O* se lege O^1 se e lege *S* et lege *Ts* 29 quem *ST* quia *O* ei *OS* aut excusare *T* 32 conversione *T* conversatione *OS* 34 ab eo *T corr.* a deo *OST* inridit *T* inritat *O* 36 abbate praesente (= abbatem praesentem) *OST in ras.* abbatis praesentis *vulg.* 40 ipse *T add.* O^1 ille *St om. O* 43 gloriam *S* 45 die] hora *corr. S* 49 habere *OS* habiturum *Ts* sciat O^1T *corr. pr. m.*

duatur rebus monasterii. Illa autem vestimenta quibus exutus est, reponantur in vestiario conservanda, ut si aliquando suadente diabulo consenserit, ut egrediatur de monasterio, quod absit, tunc exutus rebus monasterii proiciatur. Illam tamen petitionem eius quam desuper altare abbas tulit, non recipiat, sed in monasterio reservetur.

LIX. DE FILIIS NOBILIUM AUT PAUPERUM QUI OFFERUNTUR.

Si quis forte de nobilibus *offerit filium suum Deo in monasterio, si ipse puer minore aetate est, parentes eius faciant petitionem quam supra diximus, et cum oblatione ipsam petitionem et manum pueri involvant in palla altaris et sic eum offerant. De rebus autem suis aut in praesenti per petitionem promittant sub iureiurando, quia numquam per se, numquam per subfectam personam nec quolibet modo ei aliquando aliquid dant aut tribuunt occasionem habendi. Vel certe si hoc facere noluerint et aliquid offerre voluerint, in elimosinam monasterio pro mercede sua, faciant ex rebus quas dare volunt monasterio, donationem *reservato sibi, si ita voluerint, usum fructuum. Atque ita omnia obstruantur, ut nulla suspicio remaneat puero per quam deceptus perire possit, quod absit, quod experimento didicimus. Similiter autem et pauperiores faciant. Qui vero ex *toto nihil habet, simpliciter petitionem faciat et cum oblatione offerat filium suum coram testibus.

---

55 desupra *O* 56 tulerat *S*
LIX 3 offerit *T* offeret *O* offert *S* 4 minor *T* minori *t* 6. 7 involvat *et* offerat *O S pr. m.* 8 per petitionem *O* petitionem *T* petitione *S* 9 subfectam *scripsi* subiectam *OST corr.* suffectam *vulg.* 10 dent aut tribuant O^{1} 12 volunt *T* 14 usum fructum *S* usu fructuario *st* 15 observantur *OS* 17 dedicimus *ST* 18. 19 habent . . faciant . . offerant *Ts*

LX. DE SACERDOTIBUS QUI VOLUERINT IN MONASTERIO HABITARE.

Si quis de ordine sacerdotum in monasterio se suscipi rogaverit, non quidem ei *citius adsentiatur. Tamen si omnino persteterit in hac supplicatione, sciat se omnem regulae disciplinam servaturum; nec aliquid ei relaxabitur, ut sit sicut scriptum est: 'Amice, ad quod venisti?' Concedatur ei tamen post abbatem stare et benedicere aut missas tenere, si tamen iusserit ei abbas; sin alias, *nullatenus aliqua praesumat sciens se disciplinae regulae subditum, et magis humilitatis exempla omnibus det. Et si forte ordinationis aut alicuius rei causa fuerit in monasterio, illum locum adtendat, quando ingressus est in monasterio, non illum qui ei pro reverentia sacerdotii concessus est. Clericorum autem si quis eodem desiderio monasterio *sociare voluerit, loco mediocri conlocentur — et ipsi tamen, si promittunt de observatione regulae vel propria stabilitate.

LXI. DE MONACHIS PEREGRINIS, QUALITER SUSCIPIANTUR.

Si quis monachus peregrinus de longinquis provinciis supervenerit, si pro hospite voluerit habitare in monasterio et contentus est consuetudine loci quam invenerit et non forte superfluitate sua perturbat monasterium, sed simpliciter contentus est quod invenerit, suscipiatur quanto *tempore cupit. Si qua sane rationabiliter et cum humilitate caritatis reprehendit aut ostendit, tractet abbas prudenter, ne forte pro hoc *ipsud eum Dominus *direxerit. Si vero

---

LX 1 QUI FORTE UOL. *Ts* 6 relaxetur *t* 8 et] aut *S* 9 sin aliquid *S* ullatenus *T* 10 regulari *Ts* 13 monasterium *ost* 14 pro *om. S* 16 sociare *O eras. S* sociari O^1*Ts* 17 si *om. T*

LXI 1. 2 Q. SUSC. *om. S pr. m.* 8 cum *om. S* 9 ostendit] *scil.* vitiosa: *an fuit* obtendit? abba *T* providenter *T* 10 ipso *St*

postea voluerit stabilitatem suam firmare, non rennuatur talis voluntas, et maxime quia tempore hospitalitatis potuit eius vita dinosci. Quod si superfluus aut vitiosus inventus fuerit tempore hospitalitatis, non solum non debet sociari corpori monasterii, verum etiam dicatur ei honeste ut discedat, ne eius miseria etiam alii vitientur. Quod si non fuerit talis qui mereatur proici, non solum si petierit, suscipiatur congregationi sociandus, verum etiam suadeatur ut stet, ut eius exemplo alii erudiantur, et quia in omni loco uni Domino servitur, uni regi militatur. Quem si etiam talem perspexerit esse abbas, liceat eum in superiore aliquantum constituere loco. Non solum autem monachum, sed etiam de suprascriptis gradibus sacerdotum vel clericorum stabilire potest abbas in maiori quam ingrediuntur loco, si eorum talem perspexerit vitam esse. Caveat autem abbas, ne aliquando de alio noto monasterio monachum ad habitandum suscipiat sine consensu abbatis eius aut litteras commendaticias, quia scriptum est: 'Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.'

LXII. DE SACERDOTIBUS MONASTERII.

Si quis abbas sibi presbyterum vel diaconem ordinare petierit, de suis elegat qui dignus sit sacerdotio fungi. Ordinatus autem caveat elationem aut superbiam nec quicquam praesumat nisi quod ei ab abbate praecipitur, sciens se multo magis disciplinae regulari subditum. Nec occasione sacerdotii obliviscatur regulae oboedientiam et disciplinam, sed magis ac magis in Deum proficiat. Locum vero illum semper adtendat quo ingressus est in monasterio, praeter officium altaris et si forte electio congre-

15 corpore *St* 16 ne] non *S pr. m.* 17 si *om. S* 21 esse persp. *T* 22 aliquantolum *S* aliquantulum *t* 23 superscriptis *S* supradictis *O* 24 in maiore *S* ingreditur *vulg.* 28 litteris *S* 29 alteri *OS* alio *T* *cf. 70,13*
LXII 2 ordinare *OS* ordinari *Tos* 6 subdendum *Ts* 9 monasterium *T* 10 propter *S* et si] nisi *O*[1]

gationis et voluntas abbatis pro vitae merito eum promovere voluerit. Qui tamen regulam a decanis vel praepositis constitutam [sibi] servare sciat. Quod si aliter praesumpserit, non sacerdos sed rebellio iudicetur. Et saepe admonitus si non correxerit, etiam episcopus adhibeatur in testimonium. Quod si nec sic *emendaverit clariscentibus culpis proiciatur de monasterio, si tamen talis fuerit eius contumacia, ut subdi aut oboedire regulae nolit.

LXIII. DE ORDINES CONGREGATIONIS.

Ordines suos in monasterio ita conservent, ut conversationis tempus, ut vitae meritum discernit utque abbas constituerit. Qui abbas non conturbet gregem sibi commissum nec quasi libera utens potestate iniuste disponat aliquid; sed cogitet semper, quia de omnibus iudiciis et operibus suis redditurus est Deo rationem. Ergo secundum ordines quos constituerit vel quos habuerint ipsi fratres, sic accedant ad pacem, ad communionem, ad psalmum inponendum, in choro standum; et in omnibus omnino locis aetas non discernat ordines nec praeiudicet, quia Samuhel et Danihel pueri presbyteros iudicaverunt. Ergo *excepto hos quos, ut diximus, altiori consilio abbas praetulerit vel degradaverit certis ex causis, reliqui omnes ut convertuntur ita sint, ut verbi gratia qui secunda hora diei venerit, in monasterio iuniorem se noverit illius esse qui prima hora venit diei, cuiuslibet aetatis aut dignitatis sit, pueris per omnia ab omnibus disciplina conservata. Iuniores igitur priores suos honorent, priores minores suos diligant. In ipsa appellatione nominum nulli liceat alium puro nomine appellare, sed priores iuniores suos fratrum nomine, iuniores autem priores suos nonnos vo-

---

12 voluerint *T* praeposito se *O: fort. scr.* praepositos 13 sibi *Ts* se *S* (*per dittographiam*) *om. O* 14 rebellis *O pr. m.*
LXIII 1 ORDINES *O* ORDINE *ST* 4 turbet *S* 13 excepto hos *OT* exceptis his *S* 20 ipsa autem *So* 22 nonos O^{1} ninos *O pr. m. ut vid.*

cent, quod intellegitur paterna reverentia. Abbas autem, quia vices Christi agit, dominus et abbas vocetur, non sua adsumptione sed honore et amore Christi. Ipse autem cogitet et sic se exhibeat, ut dignus sit tali honore. Ubicumque autem sibi obviant fratres, iunior a priore benedictionem petat. Transeunte maiore minor surgat et det ei locum sedendi; nec praesumat iunior consedere, nisi ei praecipiat senior suus, ut fiat quod scriptum est: 'Honore invicem praevenientes.' Pueri parvi vel aduliscentes in oratorio vel ad mensas cum disciplina ordines suos consequantur; foris autem vel ubique custodiam habeant et disciplinam, usque dum ad intellegibilem aetatem perveniant.

LXIV. DE ORDINANDO ABBATE.

In abbatis ordinatione illa semper consideretur ratio, ut hic constituatur quem sibi omnis concors congregatio secundum timorem Dei, sive etiam pars quamvis parva congregationis saniore consilio elegerit. Vitae autem merito et sapientiae doctrina elegatur qui ordinandus est, etiamsi ultimus fuerit in ordine congregationis. Quod si etiam omnis congregatio vitiis suis, quod quidem absit, consentientem personam pari consilio elegerit, et vitia ipsa aliquatenus in notitiam episcopi ad cuius dioecesim pertinet locus ipse, vel ad abbates aut christianos vicinos claruerint, prohibeant pravorum praevalere consensum, sed domus Dei dignum constituant dispensatorem scientes pro hoc se recepturos mercedem bonam, si illud caste et zelo Dei fiat, sicut e diverso peccatum, si neglegant. Ordinatus autem abba cogitet semper, quale onus suscepit et cui redditurus est rationem vilicationis suae; sciatque sibi

---

24 agere creditur *Ts* 27 iunior priorem *T* 28 resurgat *O* 33 ubique (= ubicunque) *O in ras.* ubiubi *T* ubi et ubi *S*

LXIV 1 DE ORDINE ABBATIS *O* 13 domus *OS* domui *Tos* 15 fiat *OS* faciant *Tos* 16 suscipit *O solus ut videtur*

oportere prodesse magis quam praeesse. Oportet ergo eum esse doctum lege divina, ut sciat et sit unde proferat nova et vetera, castum, sobrium, misericordem, et semper superexaltet misericordiam iudicio, ut idem ipse consequatur. Oderit vitia, diligat fratres. In ipsa autem correptione prudenter agat, et — ne quid nimis, ne dum nimis cupit eradere aeruginem, frangatur vas; suamque fragilitatem semper suspectus sit memineritque calamum quassatum non conterendum. In quibus non dicimus, ut permittat nutrire vitia, sed prudenter et cum caritate ea amputet, ut viderit cuique expedire, sicut iam diximus; et studeat plus amari quam timeri. Non sit turbolentus et anxius, non sit nimius et obstinatus, non sit zelotypus et nimis suspiciosus, quia numquam requiescit. In ipsis imperiis suis sit providus et consideratus; et sive secundum Deum sive secundum saeculum sit opera quam iniungit, discernat et temperet cogitans *discretionem sancti Iacob dicentis: 'Si greges meos plus in ambulando fecero laborare, morientur cuncti una die.' Haec ergo aliaque testimonia discretionis, matris virtutum, sumens sic omnia temperet, ut sit, et fortes quod cupiant, et infirmi non refugiant, et praecipue ut praesentem regulam in omnibus conservet, ut dum bene ministraverit, audiat a Domino quod servus bonus qui erogavit triticum conservis suis in tempore suo: 'Amen dico vobis', ait, 'super omnia bona sua constituet eum.'

LXV. DE PRAEPOSITO MONASTERII.

Saepius quidem contingit, ut per ordinationem praepositi scandala gravia in monasteriis oriantur, dum sint aliqui maligno spiritu superbiae inflati, et existimantes se secundos

21 eadem *O* 27 nutriri *Tos* 31 requiescet *S* 35 Iacobi *S* 38 ut et forte sit *O* et ut fortes sint *S* 39 praesentem hanc regulam *O* 40 conservis *T* cum servis *Os* servis *S*

LXV 2 contigit *O* 3 in *Ts om. OS* 4 exaestimantes *S* existimant *O* aestimantes *T*

esse abbates adsumentes sibi tyrannidem scandala nutriu et dissensiones in congregatione faciunt, et maxime in ill locis ubi ab eodem sacerdote vel ab eis abbatibus qui abbate ordinant, ab ipsis etiam et praepositus ordinatur. Quod qua sit absurdum, facile advertitur, quia ab ipso initio ordi nationis materia ei datur superbiendi, dum ei suggeritur cogitationibus suis exutum eum esse a potestate abbatis sui quia ab ipsis es et tu ordinatus a quibus et abbas. Hin suscitantur invidiae, rixae, detractiones, aemulationes, dis sensiones, exordinationes, ut dum contraria sibi abbas prae positusque sentiunt, et ipsorum necesse est sub hac dis sensione animas periclitari, et hi qui sub ipsis sunt, du adolantur partibus, eunt in perditionem. Cuius pericu malum illos respicit in capite qui talibus in ordinatione s fecerunt auctores. Ideo nos praevidimus expedire propte pacis caritatisque custodiam, in abbatis pendere arbitri ordinationem monasterii sui. Et si potest fieri, per decano ordinetur, ut ante disposuimus, omnis utilitas monasteri prout abbas disposuerit, ut dum pluribus committitur, unu non superbiat.

Quod si aut locus expetit, aut congregatio petierit rationabiliter cum humilitate, et abbas iudicaverit expedire — quemcumque elegerit abbas cum consilio fratrum timentium Deum, ordinet ipse sibi praepositum. Qui tamen praepositus illa agat cum reverentia, quae ab abbate suo ei iniuncta fuerint, nihil contra abbatis voluntatem aut ordinationem faciens, quia quantum praelatus est ceteris, ita eum oportet sollicite observare praecepta regulae. Qui praepositus si repertus fuerit vitiosus aut elatione deceptus superbiae aut contemptor sanctae regulae fuerit conprobatus, admoneatur verbis usque quater. Si non *emendaverit, adhibeatur ei correptio disciplinae regularis. Quod si neque sic *correxerit, tunc deiciatur de ordine praeposituræ, et alius qui

6 congregationem *S* congregationes *T* 8 propositus *T* quamvis abs. *S* 12 es et tu] est *OS* 19 praeiudicamus *S* vidimus *T* videmus *s* 32 sollicitius *Ts*

dignus est in loco eius subrogetur. Quod si et postea in congregatione quietus et oboediens non fuerit, etiam de monasterio pellatur. Cogitet tamen abbas se de omnibus iudiciis suis Deo reddere rationem, ne forte zeli aut invidiae flamma urat animam.

LXVI. DE OSTIARIIS MONASTERII.

Ad portam monasterii ponatur senex sapiens qui sciat accipere responsum et reddere et cuius maturitas eum non sinat vagare. Qui portarius cellam debet habere iuxta portam, ut venientes semper praesentem inveniant a quo responsum accipiant. Et *mox ut aliquis pulsaverit aut pauper clamaverit, 'Deo gratias' respondeat aut benedicat; et cum omni mansuetudine timoris Dei reddat responsum festinanter cum fervore caritatis. Qui portarius si *indiget solacium, iuniorem fratrem accipiat. Monasterium autem, si possit fieri, ita debet constitui, ut omnia necessaria, id est aqua, molendino, pistrino, orto vel artes *diversas intra monasterium exerceantur, ut non sit necessitas monachis vagandi foris, quia omnino non expedit animabus eorum. Hanc autem regulam saepius volumus in congregatione legi, ne quis fratrum se de ignorantia excuset.

LXVII. DE FRATRIBUS IN VIA DIRECTIS.

*Dirigendi fratres in viam omnium fratrum vel abbatis se orationi commendent; et semper ad orationem ultimam operis Dei commemoratio omnium absentium fiat. Revertentes autem de via fratres ipso die quo redeunt, per omnes

LXVI 2 senes T^1 3 et (*ante* cuius) *om.* *OS* 4 vacare *S* vacari *s* vagari *T* debebit *Ts* 9 solatio *T* 12 molendinum *Tos* pistrino *Os* *om.* *T* horto *O* ortus *s* hortū *T* diversas *O* (*ex collat. Schmidtii*) *T* diversae *O* (*ex coll. Huntii*) *S*

LXVII 2 viam *O* via *ST*

canonicas horas, dum expletur opus Dei, prostrati solo oratorii ab omnibus petant orationem propter excessus, ne quis forte *subripuerit in via visus aut auditus malae rei aut otiosi sermonis. Nec praesumat quisquam alio referre quaecumque *foras monasterio viderit aut audierit, quia plurima distructio est. Quod si quis praesumpserit, vindictae regulari subiaceat; similiter et qui praesumpserit claustra monasterii egredi vel quocumque ire vel quippiam quamvis parvum sine iussione abbatis facere.

LXVIII. SI FRATRI INPOSSIBILIA INIUNGANTUR.

Si cui fratri aliqua forte gravia aut inpossibilia iniunguntur, suscipiat quidem iubentis imperium cum omni mansuetudine et oboedientia; aut si omnino virium suarum mensuram viderit pondus oneris excedere, inpossibilitatis causas ei qui sibi praeest, patienter et oportune suggerat, non superbiendo aut resistendo vel contradicendo. Quod si post suggestionem suam in sua sententia prioris imperium perduraverit, sciat iunior ita sibi expedire, et ex caritate confidens de adiutorio Dei oboediat.

LXIX. UT IN MONASTERIO NON PRAESUMAT ALTER ALTERUM DEFENDERE.

Praecavendum est, ne quavis occasione praesumat alter alium defendere monachum in monasterio aut quasi tueri,

---

6 solo *Ts* loco *OS* ora-tionis *O* 7 excessos *O* ne] nec *T* quis *OS* qui *Ts* 8 subripuerit *OS* subripuerint *Ts* 9 sermones O^1T nec O^1Ts ne *O* non *S* 10 foras *OT* foris O^1St monasterio *OT* monasterium O^1t in monasterio *S* 11 distructio est *st* destructio est *T* discretio est *O* discretionem *S* 14 parvum O^1Ts parum *OS*

LXVIII 4 aut si *OS* quod si *Ts* 5 inp. suae c. *Ts* 8 suam *s*

LXIX 2 ALIUM *S* alterutrum *s* 3 praecavendum *Ts* recavendum *O* summopere cavendum *S* alter] alius *Ts* 4 aut] at *S pr. m.* tueri] viri *S pr. m.;* aut quasi tueri O^1 *add. marg.*

etiamsi quavis consanguinitatis propinquitate iungatur. Nec quolibet modo id a monachis praesumatur, quia exinde gravissima occasio scandalorum oriri potest. Quod si quis haec transgressus fuerit, acrius coerceatur.

LXX. UT NON PRAESUMAT PASSIM ALIQUIS CAEDERE.

Vetetur in monasterio omnis praesumptionis occasio. Ordinamus atque constituimus, ut nulli liceat quemquam fratrum suorum excommunicare aut caedere nisi cui potestas ab abbate data fuerit. Peccantes autem coram omnibus arguantur, ut ceteri metum habeant. Infantibus vero usque XV annorum aetatem disciplinae diligentia ab omnibus et custodia sit; sed et hoc cum omni mensura et ratione. Nam in fortiori aetate qui praesumit aliquatenus sine praecepto abbatis vel in ipsis infantibus sine discretione exarserit, disciplinae regulari subiaceat, quia scriptum est: 'Quod tibi non vis fieri, *alio ne feceris.'

LXXI. UT OBOEDIENTES SIBI SINT INVICEM.

Oboedientiae bonum non solum abbati exhibendum est ab omnibus, sed etiam sibi invicem ita oboediant fratres scientes per hanc oboedientiae viam se ituros ad Deum. Praemisso ergo abbatis aut praepositorum qui ab eo constituuntur imperio, cui non permittimus privata imperia praeponi, de cetero omnes iuniores prioribus suis omni caritate et sollicitudine oboediant. Quod si quis contentiosus

---

5 quavis *OT* qualevis *S* iungatur *O* iungantur *ST* ne *S pr. m.* 7 occansio *S*

LXX 1 PASSIM ALIQUIS *O* PASSIM ALIUM *T* QUISQUAM ALIUM *S* 2 AUT EXCOMMUNICARE *add. S* 3 vitetur *Ts* 4 ordinamus *om. OS 1. m.* 5 fratruum *O* aut exc. *O* 7 infantibus *ST* infantes *O* infantum O^1 8 quintum decimum annum *T* aetatem *O* aetatis *ST* ab omnibus *del.* O^1 9 rat. et m. *T* 12 disciplina regulare *S*

LXXI 1 INUICEM FRATRES *S* 3 ita *om. S 1. m.* 4 se] sibi *S 1. m.*

repperitur, corripiatur. Si quis autem frater pro quavis minima causa ab abbate vel a quocumque priore suo corripitur quolibet modo vel si leviter senserit animum prioris cuiuscumque contra se iratum vel commotum quamvis modice, mox sine mora tamdiu prostratus in terra ante pedes eius iaceat satisfaciens, usque dum benedictione sanetur illa commotio. Quod qui contempserit facere, aut corporali vindictae subiaceat aut, si contumax fuerit, de monasterio expellatur.

*LXXII. DE *ZELO BONO QUOD DEBENT MONACHI HABERE.*

Sicut est zelus amaritudinis malus qui separat a Deo et ducit ad infernum, ita est zelus bonus qui separat a vitiis et ducit ad Deum et ad vitam aeternam. Hunc ergo zelum ferventissimo amore exerceant monachi: id est ut honore se invicem praeveniant, infirmitates suas sive corporum sive morum patientissime tolerent, oboedientiam sibi certatim inpendant (nullus quod sibi utile iudicat sequatur, sed quod magis alio), caritatem fraternitatis casto inpendant amore, Deum timeant, abbatem suum sincera et humili caritate diligant, Christo omnino nihil praeponant, qui nos pariter ad vitam aeternam perducat.

---

9 repperitur] fuerit *erasum in T* quamvis O^1 10 ab abbate *om. OS 1. m.* 11 animum *O* animus *S pr. m. ut videtur* animos *Ts* 12 iratum *O* iratus *S pr. m. ut vid.* iratos *Ts* commotum *O* commotus *ST* commotos *s* 15 si quis O^1S quis *O* qui *T* 16 fuerit] est *S 1. m.* pellatur *s*

LXXII 1 QUEM *t* 4 est et *S pr. m.* 5 a vitia *T pr. m.* 7 suas *om. S pr. m.* 10 casto *OS* caste *t* 11 hum. caritate O^1ST humilitate *O* 13 deducat. Amen *S*

LXXIII. DE HOC QUOD NON OMNIS IUSTITIAE OBSERVATIO IN HAC SIT REGULA CONSTITUTA.

Regulam autem hanc discripsimus, ut hanc observantes in monasteriis aliquatenus vel honestatem morum aut initium *conversationis nos demonstraremus habere. Ceterum ad perfectionem conversationis qui festinat, sunt doctrinae sanctorum patrum quarum observatio perducat hominem ad celsitudinem perfectionis. Quae enim pagina aut quis sermo divinae auctoritatis veteris ac novi testamenti non est rectissima norma vitae humanae? Aut quis liber sanctorum catholicorum patrum hoc non resonat, ut recto cursu perveniamus ad Creatorem nostrum? Nec non et Conlationes Patrum et Instituta et Vitas eorum, sed et Regula sancti patris nostri Basilii, quid aliud sunt nisi bene viventium et oboedientium monachorum instrumenta virtutum? Nobis autem desidiosis et male viventibus atque neglegentibus rubor confusionis est. Quisquis ergo ad patriam caelestem festinas, hanc minimam inchoationis regulam discriptam adiuvante Christo perfice; et tunc demum ad maiora quae supra commemoravimus doctrinae virtutumque culmina Deo protegente pervenies. Amen.

Explicit regula.

LXXIII 3 discripsimus *S 1. m.* 4 in *om. S 1. m.* 5 bonae conv. *S* demonstraremus haberi (*et supra* ut in hac observationem monasterii aliquatenus vel honestatem morum aut initium conversationis nostrae) *O* demonstremus habere *ST* 7 observatio] *in litteris* observa *desinit O, cuius folium ultimum periit* 8 qui *T* 9 ac] hanc *S 1. m.* 11 corsu *S 1. m.* 13 vitas *scripsi cum ST* 18 festinans *S 1. m.* nimiam *T* discriptam *scripsi coll. 73, 3* descriptam *ST* 19 super *S 1. m.*

LOCI SCRIPTURAE SACRAE.

Prol. 2 ausculta . . aurem Psalm. 44, 11.
19 hora . . surgere Rom. 13, 11.
22. 23 hodie . . vestra Psalm. 94, 8.
23. 24 qui . . ecclesiis Apocal. 2, 7.
25. 26 venite . . vos Psalm. 33, 12.
26. 27 currite . . conprehendant ev. Ioh. 12, 35.
29. 30 quis . . bonos Psalm. 33, 13.
31—34 si vis . . eam Psalm. 33, 14. 15.
35—37 oculi . . adsum Psalm. 33, 16. Ies. 58, 9. 65, 24.
39—42 succinctis . . pedibus Ephes. 6, 14. 15.
48. 49 domine . . tuo Psalm. 14, 1.
51—55 qui . . proximum suum Psalm. 14, 2. 3.
57. 58 parvulos . . adlisit Psalm. 136, 9.
62. 63 non nobis . . gloriam Psalm. 113[b], 1.
64. 65 gratia . . quod sum 1 Corinth. 15, 10.
65. 66 qui . . glorietur 2 Corinth. 10, 17.
67—71 qui audit . . petram Matth. 7, 24. 25.
75. 76 an nescis . . adducit Rom. 2, 4.
77. 78 nolo . . vivat Ezech. 33, 11.
97. 98 via angusto initio Matth. 7, 13. Luc. 13, 24.
99. 100 dilatato corde . . curritur via mandatorum Psalm. 118, 32.

Reg. 2, 5—7 accepistis . . pater Rom. 8, 15.
2, 20. 21 iustitiam . . dixi Psalm. 39, 11.
2, 21. 22 ipsi . . spreverunt me Ies. 1, 2.
2, 30. 31 ne . . inveniatur 1 Cor. 9, 27.
2, 32—34 quare . . post te Psalm. 49, 16. 17.
2, 34. 35 qui . . vidisti Matth. 7, 3.
2, 42. 43 sive . . sumus Gal. 3, 28.
2, 44 quia . . acceptio Rom. 2, 11. Ephes. 6, 9. Gal. 2, 6.
2, 50 argue . . increpa 2 Tim. 4, 2.
2, 63 stultus . . corregitur Prov. 29, 19.
2, 64 percute . . morte Prov. 23, 14.
2, 79. 80 primum . . vobis Matth. 6, 33.

Reg. 2, 81 nihil . . eum Psalm. 33, 10.
3, 25. 26 omnia . . paeniteberis Ecclis. 32, 24.
4, 3. 4 Dominum . . ipsum Matth. 22, 37—39.
4, 5—7 non occidere . . homines Luc. 18, 20. Rom. 13, 9.
4, 7. 8 quod sibi . . faciat Tob. 4, 16.
4, 10—12 pauperes . . consolare Matth. 25, 35 sq.
4, 41. 42 quae dicunt . . nolite Matth. 23, 3.
4, 53—55 quod oculus . . eum 1 Cor. 2, 9.
5, 8 obauditu . . mihi Psalm. 17, 45.
5, 9 qui . . audit Luc. 10, 16.
5, 18. 19 angusta . . vitam Matth. 7, 14.
5, 23. 24 non veni . . misit me Ioh. 6, 38.
5, 29 qui . . audit = 5, 9.
5, 30. 31 hilarem . . deus 2 Cor. 9, 7.
6, 2—4 dixi . . bonis Psalm. 38, 2. 3.
6, 10. 11 in multiloquio . . peccatum Prov. 10, 19.
6, 11. 12 mors . . linguae Prov. 18, 21.
7, 2. 3 omnis . . exaltabitur Matth. 23, 12. Luc. 14, 11.
7, 6—10 Domine . . meam Psalm. 130, 1—3.
7, 37 scrutans . . Deus Psalm. 7, 10. Apocal. 2, 23.
7, 38 Dominus . . hominum Psalm. 93, 11. 1 Cor. 3, 20.
7, 39 intellexisti . . longe Psalm. 138, 3.
7, 39. 40 quia . . tibi Psalm. 75, 11.
7, 42. 43 ero . . iniquitate mea Psalm. 17, 24.
7, 45 et a vol. t. avertere Ecclis. 18, 30.
7, 46 fiat i. voluntas Matth. 6, 10.
7, 49. 50 sunt . . demergit Prov. 14, 12. 16, 25.
7, 51. 52 corrupti . . suis Psalm. 13, 1. 52, 2.
7, 54. 55 ante . . meum Psalm. 37, 10.
7, 57. 58 post . . eas Ecclis. 18, 30.
7, 59 oculi . . malos Prov. 15, 3.
7, 61 ut videat . . Deum Psalm. 13, 2.
7, 65 declinantes . . factos Psalm. 13, 3. 52, 4.
7, 68 haec . . tacui Psalm. 49, 21.
7, 72 non veni . . misit = 5, 23. 24.
7, 77. 78 factus . . mortem Phil. 2, 8.
7, 82. 83 qui . . salvus erit Matth. 10, 22. 24, 13.
7, 83. 84 confortetur . . Dominum Psalm. 26, 14.
7, 86. 87 propter . . occisionis Rom. 8, 36. Psalm. 43, 22.
7, 89. 90 sed in his . . nos Rom. 8, 37.
7, 94 imposuisti . . nostra Psalm. 65, 12.
7, 96—98 percussi . . duo Matth. 5, 39—41.
7, 99 maledicentes se benedicent 1 Cor. 4, 12.
7, 104. 105 revela . . in eum Psalm. 36, 5.
7, 106. 107 confitemini . . eius Psalm. 105, 1. 106, 1. 117, 1.
7, 107—110 delictum . . mei Psalm. 31, 5.

INDEX VERBORUM.

	M. ₰
Hipparchus Bith. ed. *Manitius* . .	4.—
Histor. Apoll. reg. Tyr. ed. *Riese*. Ed. II	1.40
Historici Gr. min. ed. *Dindorf* 2 vll.	8.25
Historicorum Rom. rell. ed. *Peter*	4.50
Homeri carm. ed. *Dindorf*. Ed. IV	
Cum Sengebuschii dissert. Ilias	2.25
—— —— – – Odyssea	2.25
—— —— Ed. V cur. *Hentze*. Ilias.	
2 partes	1.50
—— —— – – Odyssea. 2 partes .	1.50
—— —— ed. *Ludwich*. Odyss. 2 voll.	
Ed. min. Utrumque vol.	—.75
Horatius ed. *Müller*. Ed. II maior	1.—
—— —— Ed. II minor	—.75
Hyginus Gromaticus ed. *Gemoll*. .	—.75
Hymni Homerici ed. *Baumeister* . .	—.75
Hyperides ed. *Blass*. Ed. III . . .	2.10
Iamblichus, Protrepticus ed. *Pistelli*	1.80
—— de mathematica scient. ed. *Festa*	1.80
—— de Nicom. arithm. ed. *Pistelli* .	2.40
Iliadis carmina ed. *Koechly*	3.—
Incerti auctoris lib. de Constantino	
Magno ed. *Heydenreich*	—.60
Iosephus, Fl., ed. *Naber*. Vol. I—IV	13.20
Isaeus ed. *Scheibe*.	1.20
Isocrates edd. *Benseler-Blass*. Ed. II	
2 voll.	2.70
Iuliani imp. op. ed. *Hertlein*. 2 voll.	6.75
Iurisprudentiae anteiustinianae reliquiae ed. *Huschke*. Ed. V . .	6.75
—— —— —— Indices ed. *Fabricius*	1.80
—— Supplementum (Bruchstücke a. Schrift. röm. Jurist. Von *Huschke*)	—.75
Iustiniani institut. ed. *Huschke* . .	1.—
—— novellae ed. *Zachariae*. 2 voll.	10.50
—— —— appendix I. M —.60 II.	1.20
Iustinus ed. *Jeep*. Editio minor .	—.90
—— ed. *Rühl*	1.50
Iuvenalis ed. *Hermann*	—.45
Iuvenci libb. evang. ed. *Marold* . .	1.80
Livius edd. *Weissenborn-Müller*. 6 voll.	6.—
Vol. I—IV = 8 fascc.; sing. fascc.	—.60
—— —— lib. I et II	—.45
Lucani de bello civ. libb. ed. *Hosius*	3.60
Lucianus ed. *Jacobitz*. 3 vll. (= 6 ptt.)	6.30
Lucretius ed. *Bernays*	1.50
—— ed. *Brieger*.	1.80
Lycophron ed. *Kinkel*	1.80
Lycurgus ed. *Scheibe*	—.60
Lydus ed. *Wachsmuth*	2.70
Lysias ed. *Scheibe*. Ed. II	1.20
Macrobius ed. *Eyssenhardt*. Ed. II	6.—
Manethon ed. *Koechly*.	1.50
Marcellus ed. *Helmreich*.	3.60
Martialis ed. *Gilbert*	2.40
Martianus Capella ed. *Eyssenhardt*	4.50
Maximus et Ammon ed. *Ludwich* .	1.80
acius Felix ed. *Baehrens* . . .	1.35
hogr. Gr. I. Apollod. ed. *Wagner*	3.60
phori opusc. hist. ed. *de Boor*	3.30
machus ed. *Hoche*	1.80
ıus ed. *Koechly*. 2 voll. . . .	9.—
paraphrasis ed. *Scheindler* . .	4.50
ıandros ed. *Koechly*.	1.20
ıius ed. *Zangemeister*	3.—
'us edd. *Merkel-Ehwald*. 3 voll.	2.90
Tristia M —.45. Fasti .	—.60
metamorphoseon del. ed. *Polle*	—.60
ɔgyrici latini XII ed. *Baehrens*	3.60
ıanias ed. *Schubart*. 2 voll. .	3.60
‒ıii ars veterinaria ed. *Ihm*.	2.40

	M. ₰
Persius ed. *Hermann*	—.30
Phaedrus ed. *Müller*	—.30
Philodemi vol. rhetorica ed. *Sudhaus*	4.—
—— de musica libri ed. *Kemke* . .	1.50
Philostrati opera ed. *Kayser*. 2 voll.	8.25
—— imag. edd. *Benndorf* et *Schenkl*	2.80
Pindarus ed. *Christ*.	1.—
Plato edd. *Hermann-Wohlrab*. 6 voll.	
(= 15 fascc.)	10.50
Plautus edd. *Goetz-Schoell* Fasc. I.	
Amph. Asin. Aulul.	1.50
—— —— II. Bacch. Capt. Cas.	1.20
—— —— III. Cist. Curc. Epid. . . .	1.—
—— —— IV. Men. Merc Mil. gl. .	1.50
Sing. comoed. (Men. Mil. gl. —.60; rel.)	—.45
—— ed. *Fleckeisen*. Vol. I. Amph.	
Capt. Mil. gl Rud. Trin. . . .	1.50
—— —— Vol. II. Asin. Bacch. Curc.	
Pseud. Stichus	1.20
Singulae comoediae	—.45
Plini epistolae ed. *Keil*	1.20
—— lib. dub. serm. rell. ed. *Beck*. .	1.40
—— nat. hist. edd. *Jan-Mayhoff*. 6 voll.	15.40
Plinius et Gargilius Mart. ed. *Rose*	2.70
Plotinus ed. *Volkmann*. 2 voll. . .	9.—
Plutarchi vitae ed. *Sintenis*. 5 voll.	
(= 14 fascc.)	8.40
—— moralia ed. *Bernardakis*. 6 voll.	24.—
Poetae lat. min. ed. *Baehrens*. 6 voll.	20.10
Poetarum Rom. fragm. ed. *Baehrens*	4.20
Polemon ed. *Hinck*	1.—
Polyaenus edd. *Wölfflin-Melber*. Ed. II	7.50
Polybius edd. *Büttner-Dindorf*. 4 voll.	13.50
Pomponius Mela rec. *Frick*. . . .	1.20
Porphyrion ed. *Meyer*	4.20
Porphyrii op. sel. ed *Nauck*. Ed. II	3.—
Priscianus, Theodorus, ed. *Rose*.	5.—
Proclus ed. *Friedlein*	6.75
Propertius ed. *Müller*	—.60
Quintiliani inst. ed. *Bonnell*. 2 voll.	2.40
—— —— lib. X ed. *Halm*.	—.30
—— declamationes ed. *Ritter* . . .	4.80
Quintus Smyrn. ed. *Zimmermann*.	3.60
Rerum nat. script. Graeci ed. *Keller*. I	2.70
Rhetores Graeci ed. *Spengel*. 3 voll.	11.70
Rutilius Namatianus ed. *Müller* .	—.75
Sallustius ed. *Eussner*	—.45
Scribonii Largi conp. ed. *Helmreich*	1.80
Scriptores historiae Augustae ed.	
Peter. 2 voll. Ed. II.	7.50
—— erotici Graeci ed. *Hercher*. 2 voll.	7.50
—— metrici Graeci ed. *Westphal*. Vol. I	2.70
—— metrologici ed. *Hultsch*. 2 voll.	5.10
—— physiogn. rec. *Foerster*. 2 voll.	14.—
Senecae op. philos. ed. *Haase*. 3 voll.	7.80
—— trag. edd. *Peiper* et *Richter* . .	4.50
—— scripta rhetor. ed. *Kiessling* .	4.50
Sidonius Apollinaris ed. *Mohr* . .	4.—
Sili Italici Punica ed. *Bauer*. 2 voll.	4.80
Sillographi Graeci v.: Corpusculum.	
Simeo Sethus ed. *Langkavel* . . .	1.80
Sophocles edd. *Dindf.-Mekler*. Ed. VI	1.50
Singulae tragoediae	—.30
[— –] **Scholia** in Sophoclis trag. vetera ed. *Papageorgius*	4.80
Soranus ed. *Rose*	4.80
Statius edd. *Baehrens* et *Kohlmann*. 2 vll.	7.35
Stobaei floril. ed. *Meineke*. 4 voll.	9.60
—— eclogae ed. *Meineke*. 2 voll .	6
Strabo ed. *Meineke*. 3 voll. . . .	6